19e JAARGANG No. 24 1 JULI 1975 — f 2,—

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto: Rogier)

BIJ DE VOORPLAAT

TUSSEN YOGYA EN SOLO

"Klik!" zegt de camera en we hebben "mekaar". "We" zijn ikke in de trein en hij erbuiten. We schoten mekaar in de buurt van Klaten, Midden-Java, toen onze trein toch zeker een kwartier in de brandende hitte moest wachten op de trein uit de andere richting. Aan de spoorbaan tussen Yogya en Solo werd gedokterd en daardoor moest er af en toe over één baan gereden worden.

De trein zou eigenlijk om negen uur 's morgens vertrekken en iedereen riep dan ook: Na-oré-oré! toen we tegen elven eindelijk Yogya uitreden......

Om zo'n 20 km verder, in de buurt van Klaten, weer stil te staan. Blijkbaar had de trein uit de andere richting óók zo'n 2 uurtjes vertraging! Maar als je zo'n hele tijd stilstaat, heb je tenminste kans om het landschap goed te bekijken. En gek, maar als je je heel even die bergen aan de horizon wegdenkt, dan doet dat stuk tussen Yogya en Solo je soms heel even denken aan Holland......! Echt waar!

Het land is vrij vlak. En keurig verdeeld door kaarsrechte wegen met slootjes ernaast. Alsof ze langs een lineaal getrokken zijn gaan ze, vaak op dijkjes, tussen "polders" met rijst en (suiker) riet. Met af en toe, als boerehoeven, die grote, lange droogschuren voor tabaksbladeren. (Want tabak zie je af en toe ook nog).

En in dit lekkere "zomerse landschap" zie je, zo nu en dan, op een dijkje een fietser gaan...... Nou, is dat Holland of niet?!

Of je kijkt naar de zwermen kindertjes die meteen uit de nabijgelegen kampongkjes komen rennen. Om langs de trein te trekken. Bedelend om wat geld, snoep, sigaretten enz. enz.

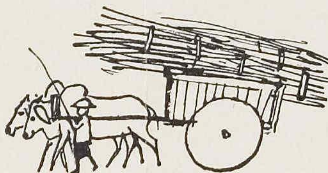
Ik reisde met vrienden. Vlak voor ons vertrek kocht onze medereizigster nog snel, voor onderweg, een hele mand salak in. Het proefexemplaar smaakte best. Naderhand in de trein bleek de inhoud van de mand niet van díe kwaliteit als de proefsalak!)

Djèngkèl van het langzame rijden en telkens stoppen en het zien van de vele kindertjes bedachten we toen een "leuk spelletje".

Net buiten het bereik van de naast de trein hollende kinderen gooiden we af en toe een salak naar buiten. Die dan de verhoogde spoorbaan afhuppelde en aan de voet van de dijk in een sawah of slootje terecht kwam......

De kinderen sprongen het altijd na en plonsden er kalm in. Vaak tot over de elleboogjes tastend in de troep naar het lekkers! Als ik er nu aan terugdenk is het eigenlijk niet zo aardig natuurlijk, maar op dat moment hadden we de grootste lol! En wij niet alleen. Want na een tijdje deed de hele wagon mee......!

En dan zie je ook pas duidelijk dat West Java (en dan vooral Jakarta!) eigenlijk alle industrie, en daarmee al

het geld(!), heeft. En dat de rest van Java er maar bekaaid vanaf komt.

Hier in Midden- en Oost Java zie je dus meer armoede en is bijv. alles nog verschrikkelijk goedkoop. In Jakarta heerst in vergelijking met de rest van Java gewoon een "hoogconjunctuur".

In Jakarta geef je het geld makkelijk met 500tjes of zelfs met 1000tjes tegelijk uit. Maar dáár in de "Vorstenlanden", als je iets bij een stalletje of zo koopt, moet je niet raar opkijken als ze niet eens van 100 rupiah terughebben! (Dus denk daar a.u.b. aan! In die gebieden kan je beter altijd een hele zak vol 25 en 50 rupiah-muntjes bij je hebben! Want daar kost snoep, zoals bijv. pisang of tahu goreng nog vaak alleen maar 5 of 10 rupiah per stuk!)

Maar voor een stadsmens als ik is dat gebrek aan industrie juist een groot "voordeel". Daardoor heb je nog een soort van "tempo-doeloe-sfeer"! Nog veel ruimte (grote tuinen!), weinig naaperij van Westerse huizenbouw (lekker grote huizen met voorgalerij en soms zelfs pendoppo!) en vooral, o zaligheid, bijna geen snelverkeer! Alles gaat nog op zijn gemakje met tjikar, andong, betjak en vooral de fiets. Nee werkelijk, het KRIOELT letterlijk van de fietsen! Maar door het gebrek aan auto's heb je ook veel minder polutie. De lucht is nog fris en schoon. En je kan in Yogya (als enige plaats op Java dacht ik) per dag ook fietsen en motoren huren. En dát maakt de Vorstenlanden dan extra aantrekkelijk voor een stadsmens als ik. Want dan trek je al gauw het platteland op, waar het allemaal nóg stiller en rustieker is. En waar het enige nadeel dat je kan treffen wel is, dat je fotografie als hobby hebt......! Want je BLIJFT "klikken"!

ROGIER

Juweliersbedrijf

't Carillon

Tel. 070 - 45 11 45
Thomsonlaan 108
Den Haag

Fabrikant van alle **Indische sieraden** in 22 en 24 karaats goud.

Markiesringen
Zware halskettingen
Schakelarmbanden
Slangenarmbanden
Slangenringen
Krintjing armbanden
Briljanten ringen
Briljanten oorknoppen
Kabaja Spelden
Trouwringen
Sebelah rotan armbanden

DOOR ONS FIJNE HANDWERK BRENGEN WIJ DE MOOISTE COLLECTIE VAN NEDERLAND.

J. G. YSSEL DE SCHEPPER
Alg. Assurantiebedrijf „Argo"
ALLE VERZEKERINGEN
Kantoor en woonhuis Corn. de Wittlaan 83, Den Haag, Telef. 55 71 72

tong tong

Opgericht en geleid door
TJALIE ROBINSON (1911 - 1974)

ONAFH. IND. TIJDSCHR. - 19e JAARG. No. 24

Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 - 54.55.00/54.55.01 - Postgiro 6685 of A.B.N. Den Haag Rek. No. 51.56.15.730.
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: L. Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: J. H. Ritman, Ch. J. A. Manders, Rogier, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 2,—. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 11,—, halfj. *f* 22,—; jaar *f* 44,—. Abt. Europa: jaar *f* 44,—.
LUCHTPOST: **Buiten Europa:** jaar *f* 52,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 92,—; Indonesië *f* 76,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 76,—; Canada en Ver. Staten *f* 64,—; Maleisië, Singapore en India *f* 76,— Suriname en Antillen *f* 64,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN

De Tentoonstelling Nederlanders in Japanse Kampen

Van 28 juni tot en met 17 augustus zal in de tentoonstellingszaal van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, ingang Hobbemastraat 19, een tentoonstelling te zien zijn van ruim 300 tekeningen en 140 voorwerpen, gemaakt door Nederlanders, die de periode 1942-1945 in Japanse kampen hebben doorgebracht.

Het gaat hierbij zowel om kampen van burgergeïnterneerden als om krijgsgevangenenkampen in het voormalig Nederlands Indië en in andere door Japan bezette gebieden in Oost-Azië.

De tekeningen vormen een selectie uit ruim 2000 stuks, die door een 120-tal inzenders werden bijeengebracht. De meeste ervan zijn gemaakt in de kampen zelf tijdens de bezetting en in de eerste maanden na de wapenstilstand op 15 augustus 1945. De tekenaars waren in de meeste gevallen amateurs. De voorwerpen, eveneens een selectie uit een groot aantal, zijn ten dele geïmproviseerde gebruiksvoorwerpen.

Daarnaast zijn er produkten die blijk geven van de behoefte in moeilijke omstandigheden creatief bezig te blijven. Kaarten, toelichtende teksten en vlak na de bevrijding gemaakte foto's vullen de tekeningen en voorwerpen aan.

Het initiatief tot de tentoonstelling is uitgegaan van de heer P. M. Adriaanse, zelf oud-kampbewoner. Hij heeft het omvangrijke materiaal in de loop van vele jaren opgespoord en bijeengebracht. De Stichting Cultuurgeschiedenis van de Nederlanders Overzee heeft de tentoonstelling onder haar auspiciën genomen.

De tentoonstelling zal ook te zien zijn in het Museum voor het Onderwijs, Den Haag, 13 september - 23 november; Cultureel Centrum De Beyerd, Breda, 20 december 1975 - 15 februari 1976; Museum Het Princessehof, Leeuwarden, 28 februari - 21 april 1976; Gemeentemuseum, Arnhem, 8 mei - 13 juni 1976.

Op de tentoonstelling zal een geïllustreerde catalogus worden verkocht. Deze bevat behalve een lijst van geëxposeerde stukken een drietal historische inleidingen, een uitvoerige bibliografie en statistisch materiaal.

Prijs *f* 10,50.

EEN GROTE VERRASSING !

Bij het opruimen van ons magazijn vonden wij nog een stapel exemplaren van het boekje "De schoonste triomf van de Indo-detective" van Ucee.

***f* 6,90 inclusief porto**

F. 39,-- WORDT F. 44,--

Tong-Tong: per kwartaal *f* 1,25 meer

Het is dan zover: de verhoging die we U vorig jaar hebben bespaard doet zich nu toch gelden. Met ingang van heden, 1 Juli wordt, mede door gestegen druk- en andere kosten, de abonnementsprijs van *f* 39,— verhoogd tot *f* 44,— PER JAAR.

Vijf gulden meer, of om het iets vriendelijker te laten klinken *f* 1,25 per kwartaal meer. Dat betekent iedere maand 4 dubbeltjes meer opzij leggen. Kan dat? Dan hoop ik dat we ook deze verhoging zonder al te veel abonnee-verlies zullen overleven.
In 1974 hebben we de verhoging verstek laten gaan, dat was in ieder geval meegenomen. Maar van velen hebben we extraatjes gehad, meer dan de verschuldigde *f* 39,—. U mocht, U hoefde niet. Nu moeten we omhoog.

Er helpt geen lieve moedertje aan en van vader hoeft U helemaal niets te verwachten. We hebben in ieder geval wel rekening gehouden met de bemoeienis van Tante Pos en dan niet ten gunste natuurlijk. Een eventuele verhoging van de posttarieven hopen we met deze verhoging te hebben opgevangen.

Sterkte goede lezers. We gaan in ieder geval samen de lucht in !

Dit zijn de nieuwe abonnementsprijzen:

Jaarabonnement . . . . *f* 44,—
(Voor Nederland en de gehele wereld zeepost)

Luchtpost:

Buiten Europa	*f* 52,—	**Zuid-Amerika**	*f* 76,—
Australië en Nw. Zeeland	*f* 92,—	**Amerika en Canada** . .	*f* 64,—
Indonesië/Filippijnen .	*f* 76,—	**Maleisië**	*f* 76,—
Zuid Afrika	*f* 76,—	**Suriname & Ned. Antillen**	*f* 64,—

Halfjaar en kwartaal-abonnement de helft en een kwart van bovengenoemde bedragen.

Losse nummers . . . . *f* 2,—

WIE OVER 1975 NOG MOET BETALEN, BETAALT *f* 19,50 + *f* 22,— = *f* 41,50.

NAAR JAKARTA RETOUR v.a. .... *f* 1495,—
TICKETS 1 JAAR GELDIG. U kunt wegblijven zolang U wilt.
Ook geheel verzorgde reizen B.V. 17 dagen ...... *f* 2470,—
ALLEEN BIJ ORIENT-TRAVEL B.V.
Singel 512 - Amsterdam-C. - Tel. 020 - 23 74 84 (4 lijnen)

ATJEH TOURISTENLAND ?

De Indonesische regering is al jaren bezig met de bevordering van het tourisme, in zovele landen een aanzienlijke bron van inkomsten. Op het circuit Jakarta-Bandung (Tangkuban Prahu), Yogya en de Borobudur - Bali ziet men dan ook aanzienlijke aantallen vreemdelingen: er zijn goede hotels, allerlei vervoersmogelijkheden, bereidwillige en bekwame gidsen en het behoeft ook de meest verwende tourist niet te ontbreken aan comfort.
Maar nu kregen wij een folder, fraai geïllustreerd, ter bevordering van het tourisme in...... Atjeh, waar behalve in Banda Atjeh (het voormalige Koetaradja) weliswaar ruig natuurschoon niet ontbreekt, maar helaas de nodige accommodatie voor touristen maar heel povertjes is gezaaid. In een van de lieflijkste bergoorden die ik ken, in Takengon met zijn Laut Tawar bijv. is geen enkel hotel. Wij nemen aan, dat het touristenbureau voor Atjeh, Jln. Singamangaradja 20 te Banda Atjeh, directeur J. P. Tentua (oud kashouder van 't KNIL) daar toch wel voor logies kan zorgen...... maar hoe komen wij zo diep het binnenland in? Ikzelf heb aan Atjeh de beste herinneringen; ik was er voor het eerst in 1927, na de uitbarsting van verzet, en in de vijftiger jaren nog eens en ik kan met de hand op het hart verzekeren, dat het een prachtig land is en de Atjehse bevolking, nu zij vrij is, een vriendelijk volk.

Maar Atjeh als touristenland zie ik nog niet zo zitten (en misschien is dat maar goed ook, voor wie de nodige ervaring met tourisme heeft opgedaan bijv. op Bali). Wie van imposante natuur houdt, zich de gemakken van het westen wil en kan ontzeggen kan in het Leuser reservaat (bij Kutatjane, ruim 4.000 km² groot) ruim aan zijn trekken komen! Men wende zich tot de heer Tentua !

JHR.

WIE WAT WAAR WANNEER?

Deze nieuwe rubriek dient UITSLUITEND voor:

- **Opsporing of informaties over personen.**
- **Inlichtingen over diverse onderwerpen.**
- **Bekendmaking van bijeenkomsten, reünies en alle NIET-COMMERCIËLE gebeurtenissen.**
- **Gratis aanbiedingen niet tegen geld of anderszins.**
- **Alle oproepen onder deze rubriek met duidelijke opgave van naam en adres.**

Voor abonnées en niet-abonnées geldt het tarief *f* 5,— per oproep/aanvraag.

REDACTIE TONG TONG

*

TWEEDE REÜNIE VAN OUD-LEERLINGEN VAN DE MAKASAARSE ZEEVAARTSCHOOL

Het succes van de in 1974 gehouden reünie van oud-leerlingen van de Zeevaartschool te Makassar smaakt naar meer! Er zijn nu plannen voor een tweede reünie die zal worden gehouden op 27 september en wel te Alkmaar, waar dan tevens een Pasar Malam wordt gehouden. Men heeft een programma opgesteld dat in twee delen uiteenvalt. Van het eerste is de Pasar Malam het middelpunt (15.30 tot 20.00 u.), daarna (van 20.30 tot 02.00 u.) een groot dansfestijn. Voor elk van beide onderdelen betaalt men *f* 10,— p.p. Aanmeldingen of verzoeken om inlichtingen bij F. Orth, Koningin Sophiestraat 15 of F. Thielsch, Anna Paulownastraat 55, beiden te Alkmaar. Spoedige aanmelding gewenst.

H. A. de Valk-Gröllers, Postbus 9, Bilthoven, zou graag willen weten wie in Tong-Tong een publicatie heeft geplaatst betreffende het graf en voorwerpen, die zich daarin bevonden van H. J. Gröllers.

Gezocht adres van de gezusters Cissie Bulham, zusjes Connie en Edith Haren in 1947 te Samarinda, Oostkust van het toenmalige Borneo, respectievelijk 18, 11 en 9 jaar oud.
Eventuele adresopgave aan:
Hr. O. L. Schwab, Mevr. L. H. Gerber Tel. 86 75 50, Queridostraat 58, Voorburg.

Door mej. Liem Giok Nio wordt tegenwoordig adres gezocht van:
Hetty Beyer, ex. personeel C.B.Z. Simpang (Soerabaja)
Inl. aan Mej. Liem Giok Nio, Dr. H. Colijnstraat 26, Amsterdam.

Heel graag zou ik weer in contact willen komen met mijn beste vriendin en haar broer van voor de Jap.-bezetting. Toen heette zij Nancy v.d. Ende en broer Max. Ik woonde toen op Kemajoran (Batavia) voor en Nancy metéén na de Spoorbaan-overgang. Wie iets weet, graag bericht aan.
Mevr. Jeanne Burgers-Monsantofils, Christinastraat 23, Beuningen - Gld. Tel. 08897 - 1983

REÜNIE NEDERLANDS DETACHEMENT V.N. KOREA

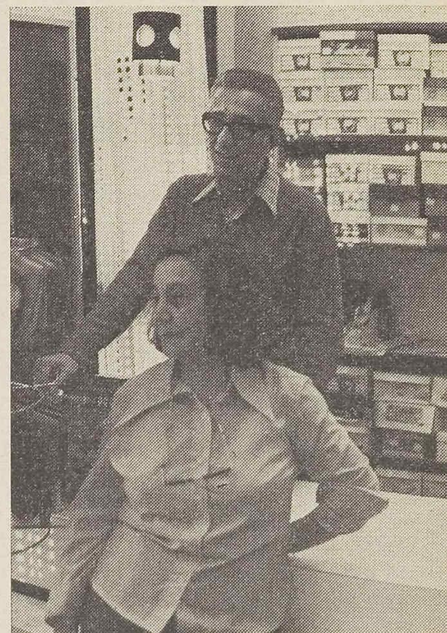
Op zaterdag 25 oktober a.s. zal in het Ned. Congresgebouw te Den Haag een reünie worden georganiseerd van oud-Koreastrijders. De kosten bedragen *f* 25,— per Koreaganger en *f* 10,— per introducee. Duur van de reünie: van 12.00 - 24.00 uur. Een uitgebreid programma wordt geboden, waarin opgenomen een receptie, dodenherdenking en een gevarieerd avondprogramma met muziek en dans.
Voor nadere inlichtingen wende men zich tot de Heer J. E. Claproth, Peppelrode 9, Leiden, tel. 071 - 2 14 07 (thuis) - 070 - 73 20 62 (kantoor) of de Heer T. E. Spier, tel. 070 - 99 67 76 (thuis) - 070 - 24 55 50 (kantoor).
De Korea-reünie van 25 okt. staat geheel los van de plechtigheid (kranslegging en dodenherdenking) in 's-Hertogenbosch op 24 okt. a.s., waarover U eveneens inlichtingen kunt inwinnen.

WIE KAN HELPEN ?

De schrijver Anthony van Kampen doet een beroep op ons en onze lezers hem te helpen. Hij schrijft ons:
Voor een toekomstige publicatie zit ik dringend verlegen om een foto van de quarantaine-barakken op het eilandje Onrust (onder de rook van het voormalige Batavia) in de jaren 1939-1941. Of ongeveer in die periode.
Ik heb alle voor de hand liggende instanties inmiddels benaderd: de Nederl. rederijen, het Instituut voor Oorlogsdocumentatie, het Tropeninstituut etv. Zonder resultaat. Tenslotte schreef ik de heer Lemaire van de Stichting Pelita in Den Haag. Ook hij kon mij niet helpen, maar hij adviseerde me contact met Uw redactie op te nemen. Indien U de foto niet zelf bezit, wellicht is men dan bereid (aldus de heer Lemaire) een oproep in Uw blad te plaatsen. Ik hoop dat U daartoe bereid bent. Het is m'n laatste kans. Zou het wonder gebeuren, dank zij het enige Indische blad ter wereld......?"
Aldus Anthony van Kampen. Hij is bereid de foto te kopen, te lenen of te fotocopiëren. Alle kosten zal hij gaarne vergoeden. Wij kunnen hem helaas niet helpen. Misschien één onzer lezers?

ADIEU AAN EEN (GOEDE) SCHOENWINKEL

"Probeert u eens bij van Exel!" Hoeveel malen zouden we dit advies niet gegeven hebben aan radeloze dames met een kindermaat-schoentje, die toch dolgraag op volwassen élegant schoeisel door het leven wilden?
Altijd slaagden ze in de Reinkenstraat, bij van Exel, de zaak voor de "betere schoenen", of het nu hele kleine of hele grote maten was. Altijd prettig en tot volle tevredenheid geholpen door de heer en mevrouw Pastor, ongetwijfeld het enige Indische echtpaar in de schoenenbusiness.
Met 1 Augustus zijn ze weg, bestaat van Exel daar niet meer. Onder de activerende leiding van C. G. A. M. Pastor en mevr. Pastor-Hetharia heeft de zaak daar 10 jaar gefloreerd. Zij behoorden tot onze vaste adverteerders.
Achter een goede naam, staat meestal een half mensenleven van toewijding en betrokkenheid tot het werk. De Pastors gaven die aan hun zaak. Van Exel stond voor de oorlog aan de Valeriusstraat, verhuisde later naar de Reinkenstraat. Mevr. Pastor werkte er het langst.
Het is nog lang geen "gojang kaki" voor deze bezige mensen. Na het winkel-leven nu een agentuurschap voor schoenen, zodat zij indirect toch zorgen dat we de goede schoenen kopen!
Persoonlijk zullen we ze missen, je vond bij van Exel meer dan schoenen alleen. Misschien een beetje van de frisse zeewind van Tandjung Pinang (waar hij vandaan komt) en de koele berglucht van Bandoeng (haar geboorteplaats). Wat ze ons altijd gewenst hebben, wens Tong-Tong hen nu toe: "Slamat djalan!"

L.D.

Zijn adres is:
Kerkdijk 25 te Bergen (N.H.)

Indonesische reacties op de ontwikkelingen in Indo-China

De commentaren van Indonesische politici op het gebeuren in Khmerland en Vietnam worden duidelijker maar geenszins eenvormig; de sussende stemmen zijn in de meerderheid. De dominotheorie is achterhaald, er bestaat geen machtsvacuum. De nieuwe meesters in Vietnam - onder wie vele nationalisten - hebben het te druk met consolideren van hun positie dan dat zij aan een militant opdringen tegen de buurlanden zouden kunnen denken. Deze opvatting treft men vooral in kringen van het Indonesische ministerie van buitenlandse zaken.
Aldus schrijft de correspondent in Jakarta van de Neue Zuericher Zeitung, O. G. Roeder aan zijn blad, die dit stemmingsbeeld op 7 mei jl. publiceerde. Hij vervolgt:
Maar daarbuiten zijn ook wel meer kritische geluiden te horen, zij het dat die minder in de publiciteit komen. De plv. voorzitter van het Parlement heeft zich bijv. uitdrukkelijk tot aanhanger van de domino-theorie verklaard en hij onderstreepte het gevaar van subversie in de Zuidoostaziatische landen.
In militaire kringen - die ook in de buitenlandse politiek een grote rol spelen - is men ongeruster dan men officieel laat horen: in talrijke verklaringen wordt tot verhoogde waakzaamheid en grotere "nationale verzetskracht" opgeroepen.
De defensiebegroting is voor het lopende belastingjaar weliswaar sterk verhoogd, maar toch zijn de middelen voor de aanschaf van deze wapens verre van toereikend. De Australische militaire hulp is bescheiden en van een krachtig Amerikaans engagement is voorlopig geen sprake. Begin april is de stafchef van de Amerikaanse strijdkrachten, Brown hartelijk ontvangen, maar dat gebeurt met alle gasten in Jakarta.
De Indonesische regering vermijdt elke openlijke kritiek op de Amerikaanse politiek, alleen al omdat men de geplande ontmoeting van Soeharto en Ford niet wil belasten. Bij die gelegenheid - waarvan de datum nog niet vaststaat - zal zeker ook de algemene politieke en militaire situatie in Zuidoost-Azië worden besproken. Geruchten over de vorming van een "buitenste Amerikaanse halvemaanachtige defensie rondom Zuidoost-Azië" acht men in Jakarta ernaast.
De belangstelling concentreert zich nu op de in Koeala Loempoer te houden conferentie van de vijf ministers van buitenlandse zaken der ASEAN-staten (Thailand, Maleisië, Singapore, Indonesië, Filippijnen).
Daarop aansluitend, zou voor het eerst, een ASEAN-topconferentie moeten plaatsvinden. In ASEAN-verband vond tot nog toe vooral economische en culturele samenwerking plaats, men hield allerlei conferenties en seminars, zonder echte successen te bereiken. Ook is men het nog steeds niet eens over de uitvoering van het principebesluit van een jaar geleden om een Permanent Secretariaat in Jakarta te vestigen.
Reeds in nov. 1971 hebben de ASEAN-ministers van buitenlandse zaken zich verenigd in hun streven om Zuidoost-Azië tot een "Zone van vrede, vrijheid en neutraliteit" te maken. Is dat een wensdroom? En wat lijkt daarvan nu, onder de geheel nieuwe omstandigheden, te verwezenlijken?
Door zijn insulaire positie voelt Jakarta zich niet direct bedreigd. Minister Malik verklaart steeds weer dat hij zijn streven naar een echte blokvrije buitenlandse politiek niet heeft gestaakt. Zelfs hopen optimisten in Jakarta dat het destijds mislukte plan, de naar een "Joegoslavisch model" zwenkende staten van Indo-China voor de "vredeszone" te winnen, alsnog zal slagen.

Electrisch rijst koken

Veilig, makkelijk en tijdbesparend !

Nooit meer aangebrande rijst. Rijst in de pan, knopje indrukken, klaar ! U kunt uitgaan, andere dingen doen zolang als U wilt. De rijst blijft, ook als ze gaar is, op temperatuur.

NATIONAL RICE COOKER

Inhoud 1 liter *f* 105,—
Inhoud 1½ liter *f* 115,—
Inhoud 1,8 liter *f* 125,—

Verzendkosten *f* 6,—. Abonnee's Tong-Tong 3 termijnen mogelijk

Tong-Tong B.V. - Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Giro 6685

EEN VERRUKKELIJKE NIEUWE KRAKER :

EMPING MANIS

(zoete emping belindjo)

***f* 5,75 per pond ongebakken**
Kom eens proeven op onze tokodagen en laat U (onschuldig) verleiden.
Bij uitzondering willen wij ook de kripik wel voor U bakken (als het bij U thuis van uw huisbaas niet mag) maar dan betaalt U 75 ct. meer.

TOKO TONG-TONG

OVERPLAATSING

Wij worden nu al dagenlang beziggehouden met de hevige beroering rond het spreidingsbeleid van de regering. De regering acht overbrengen van een deel der overheidstaak van Den Haag naar elders nuttig, een belangrijk deel van de betrokkenen, dwz. de over te plaatsen ambtenaren en beambten, verzet zich hiertegen. Wij willen hun goed recht om het niet eens te zijn met het voornemen der regering niet betwisten en nemen aan, dat in een aantal gevallen de verplaatsing van het gezin van bijv. Den Haag naar Groningen op grote moeilijkheden stuit.
Maar tijdens al die debatten, betogingen, nachtwaken en protestbrieven gaan onze gedachten onwillekeurig uit naar het oude Indië. Voor zover wij weten heeft nog nooit één Indisch ambtenaar zich op demonstratieve wijze verzet tegen een overplaatsing, hoe ongewenst de betrokkene die ook vond of hoe onvoordelig hem die ook uitkwam. Op zijn hoogst maakte hij bezwaar, maar waneer dit bezwaar niet als overwegend werd beschouwd, ging hij, soms zeer tot zijn verdriet en/of schade naar de hem toegewezen nieuwe standplaats.
Wij erkennen, dat de feiten onvergelijkbaar zijn. Maar er is een element van overeenkomst. De ambtenaar behoort de beslissingen van zijn regering te volgen: dat was het beginsel van de Indische ambtenaar en zou het uitgangspunt van de thans rebellerende ambtenaar moeten zijn. En zeker wanneer dit zo makkelijk wordt gemaakt als door de huidige regering, die bereid is duizenden op tafel te leggen om de overplaatsing zonder schade voor de ambtenaar te doen verlopen, Maar ja, helemaal van Den Haag naar Groningen...... je moet er niet aan denken......

JHR

LOGEREN IN DEN HAAG?
Natuurlijk bij

hotel ,ardjoena'

voorheeen Java-Hotel, Batavia
Directie : Mevr. A. M. van Dijk-de Lange.
Moderne kamers, prima service, prettige sfeer. Iedere kamer EIGEN douche-cel. In iedere kamer warm en koud stromend water. Vanaf *f* 30,— p.p.p.dag.
Groot Hertoginnelaan 205. Tel. 070 - 39 03 24

Journalistieke Herinneringen (XV)

Het einde van een boeiend avontuur

Wanneer ik nu kom aan het besluit van de geschiedenis van een boeiend avontuur - want anders kan men de ontwikkeling van de gestencilde Nieuwsgier tot een volwassen krant moeilijk noemen - moet ik, na de werkers van het eerste uur mijn waardering en zelfs bewondering niet te hebben onthouden gewag maken van enkele namen die in het verder bestaan van Nieuwsgier een rol hebben gespeeld.

Daar was in de eerste plaats Jan Bouwer, voortreffelijk reporter maar wat onstuimig van aard, Bas Klaverstijn, Jan van der Harten, Van Witsenhuyzen en in een later stadium Willem Mooyman. Dit is geen volledige opgave: j'en passe et des meilleurs. Allen zijn in een volgende fase van hun bestaan, buiten Indonesië goed tot bijzonder geslaagd weggekomen. Als een ster van de eerste grootte flonkert aan dit firmament van trouwe en bekwame medewerkers natuurlijk een zekere Jan Boon, alias Tjalie Robinson die in Nieuwsgier zijn onsterfelijke Piekerans begon. Hij is de enige van dit onvolprezen stel medewerkers, zo goed als een hoofdredacteur maar wensen kan, die niet meer in leven is. Zij allen, en nog vele anderen die hetzij op de redactie, hetzij als medewerker ertoe bijdroegen Nieuwsgier betrouwbaar, fris en levendig te houden het saluut van hun oudhoofdredacteur, die het voorrecht had zulk een ploeg te mogen leiden!

Terug bij de krant.

De souvereiniteitsoverdracht bracht problemen. Dat ik niet, in welke functie ook, gehandhaafd zou kunnen worden in de organisatie van de erfopvolgster van de nederlandse Regerings Voorlichtings Dienst, het Ministerie van Voorlichting van de Republiek was natuurlijk duidelijk. Ik bereidde mij dus reeds voor op mijn terugkeer naar de krant. Vóór ik werd ontslagen werd ik namelijk in de avond van de aanslag van Westerling en zijn troepen op Bandung (23 januari 1950) gearresteerd - tot mijn stomme verbazing - wegens deelname aan het complot van deze doldriftige houwdegen. Het is mij later wel duidelijk geworden wie en wat ertoe geleid had dat de verdenking op mij viel, maar ik zal de lezer niet vermoeien met een verhaal over deze vervelende ervaring. Laat ik eraan toevoegen dat de minister van voorlichting, toen de heer Mononutu en zijn secretarisgeneraal dr. Roeslan Abdulgani blijkbaar hun vertrouwen in mij niet hadden verloren, mij dan ook niet schorsten en mijn vrouw zelfs het gebruik van mijn dienstauto lieten, zodat zij mij dagelijks in Glodok eten en kleren kon brengen. In die dagen - op zaterdag vóór Pasen kwam een eind aan mijn gedwongen verblijf in de oudste gevangenis van Indonesië - heeft Jan Bouwer ons blad niet genoeg te waarderen diensten bewezen, al ging hij in zijn berichtgeving soms langs afgronden, die mij, wanneer ik een exemplaar van mijn krant ontving, de haren te berge deden rijzen.

Ik heb al eens vermeld, dat ik aanstonds na mijn ontslag uit de gevangenis een uitnodiging kreeg van de president om hem op een reis te vergezellen: dat was mijn rehabilitatie. Een ganse reeks Nederlanders, die met of na mij gearresteerd waren, werd eveneens vrijgelaten maar op voorwaarde dat zij Indonesië binnen 24 uur zouden verlaten. Ik werd onvoorwaardelijk in vrijheid gesteld en kon dus nu, nadat het Kementrian Penerangan mijn ontslag had geregeld mij eindelijk gaan wijden aan de taak, die mij jaren voor ogen had gezweefd: de leiding van Nieuwsgier.

De krant had een betrekkelijk kleine lezerskring: velen prefereerden de inmiddels weer verschenen "oude" bladen, met name de Javabode en het Bataviaasch Nieuwsblad, die in het algemeen gesproken op de oude vertrouwde voet werden geredigeerd.

Nieuwsgier ademde een andere geest; zij had het Indonesisch belang als middelpunt van haar redactievoering en pleitte vurig voor samenwerking tussen Nederland en zijn voormalig bezit. Zij had dan ook een grote groep Indonesische, westers georienteerde lezers.

Mijn verslagen van de eerste reis met de president waren blijkbaar in de smaak gevallen, met het gevolg dat ik voor vrijwel alle latere binnenlandse reizen werd meegevraagd. Ik heb in die jaren meer van het ontzagwekkend grote Indonesische rijk gezien dan in de voorafgaande 30 jaren: van Aceh tot de Sangihe en Talaud-eilanden, Halmaheira, Ambon, Ceram en Buruh, Banda en de Kai-eilanden, de kleine Sunda-eilanden en wat niet. De overheersende indruk die mij daarvan is bijgebleven was de haast onvoorstelbare bindende kracht van de figuur Soekarno: wat zijn fouten geweest mogen zijn, hij is het geweest die het bewustzijn van de "eenheid in verscheidenheid" gestalte heeft gegeven. Ik heb eens geschreven, dat alleen door Soekarno de eenheid van Indonesië bestond - en ik ben nog steeds van mening, dat hij de grondslag heeft gelegd van een zeker saamhorigheidsgevoel dat, o, zeker, nog aanzienlijk zal moeten groeien, maar dat in die eerste jaren een zeldzaam verschijnsel was. Tegenover zijn zondenregister staat dit geweldige positieve feit. Afgezien van hun politieke betekenis waren deze reizen, waaraan behalve enige functionarissen meestal een aantal Indonesische journalisten en twee blanda's deelnamen - Hans Martinot, toen hoofdredacteur van Aneta en ik - dank zij de volkomen informele sfeer die in het gezelschap heerste bijzonder plezierige ondernemingen. Bapak president kon tegen een stootje en amuseerde zich blijkbaar best, ook als hij in het ootje werd genomen. Een merkwaardig man, niet alleen als charismatische figuur maar ook in het dagelijkse leven.

De Nieuwsgier in andere handen.

Wat nu Nieuwsgier betreft, de krant was bepaald geen goudmijn. Wij stelden het meer op prijs een goede krant te maken dan er veel geld aan te verdienen. Op zeker ogenblik leidde dit tot de eis van de drukker, de uitgeefster van het Bataviaasch Nieuwsblad (NIDEUM) onze aandelen in te leveren of te verdwijnen. Daartegenover stond dan de stellige belofte Nieuwsgier te laten voortbestaan, afgezien van de financiële resultaten. Aldus geschiedde.

De meeste aandeelhouders bevonden zich reeds in Nederland, maar vrijwel allen voldeden zij aan mijn verzoek, hun aandelen af te staan - zij, onze oudredactieleden en medewerkers, hadden die aandelen ook om niet ontvangen.

Alles scheen bij het oude te blijven.

Er zat echter een groot gat in deze overeenkomst zoals ik zou ervaren. En wel op een uiterst pijnlijke wijze. Op een zondag in het midden van 1956 werd ik door de directie uitgenodigd deel te nemen aan een rijsttafel in Hotel des Indes. Daar gekomen trof ik een gezelschap aan waarvan, behalve de directeur van NIDEUM, enige commissarissen en een paar employees mij niemand bekend was. Aan een der mij bekende aanwezigen vragende, welke functie de mij onbekende leden van het gezelschap bekleedden, antwoordde men mij: Wel, dat zijn de nieuwe eigenaren. Zij hebben de NIDEUM gekocht...... Tableau! Dat men mij tevoren zelfs met geen woord had ingelicht kwam mij wel logisch voor, maar daarom niet minder kwaadaardig: ik zou mij tot het uiterste verzet hebben tegen deze transactie met een Indonesische kongsie, ook al werd er mij

DISCO BOLLAND ☆ ☆ ☆

Stationsweg 143, tel. 070-88 30 07
DEN HAAG

Herenstraat 157, tel. 070-86 32 01
VOORBURG

Frederik Hendriklaan 161, tel. 070 - 55 66 97 DEN HAAG

Giro 406636

EINDELIJK IS DE ANGKLUNG L.P. van Pa v.d. Steur orkest weer leverbaar voor *f* 17,50 incl. portokosten krijgt U hem thuis. Giro 40 66 36.

Regelmatige aanvoer van importplaten en cassettes uit Indonesia en Ambon.

Binnenkort ook sortering Thailandse en Chinese platen en cassettes voorradig.

tevens bij verteld, dat men bij de verkoop de eis had gesteld dat ik gehandhaafd zou blijven als hoofdredacteur. Het werd mij nu meteen duidelijk, waarop de eis van de inlevering van de aandelen Nieuwsgier berustte: met deze in handen kon NIDEUM niet alleen een technisch uitstekend bedrijf plus bedrijfsgebouw maar tevens twee kranten aanbieden: het Nieuwsblad als avondblad en Nieuwgier als ochtendblad.

Vertrek naar Nederland.

Ik nam op staande voet mijn ontslag en verdween, met de dood in het hart, in oktober 1956 naar Nederland.

Onder leiding van een Indonesische hoofdredacteur verloor Nieuwsgier aanstonds haar karakter: de eigenaren gebruikten hem en de krant om hun onwelgevallige functionarissen in het zonnetje te zetten en zij zakte af tot een vulgair scheldblaadje. De arme hoofdredacteur kreeg bij gelegenheid van zijn zoveelste persdelict zelfs een jaar gevangenisstraf en het blad, na de Irian-crisis omgedoopt in Nusantara en verder in het Indonesisch verschijnend is sedert verboden en van de aardbodem verdwenen.

Voor mij bleek tenslotte het vertrek uit mijn geliefd tweede vaderland a blessing in disguise. Immers, was ik in december 1957 nog aanwezig geweest, dan was ik Nieuwsgier toch kwijtgeraakt als gevolg van de besluiten die de Indonesische regering nam om druk uit te oefenen op Nederland met betrekking tot Irian. Een groot geluk bij een ongeluk.

In zijn oorspronkelijk vorm, een Nederlands blad gericht op alle mogelijkheden van samenwerking tussen de jonge republiek en de oude heersers heeft Nieuwsgier 12 jaar bestaan en naar vermogen bijgedragen aan een goede verstandhouding. Er zou een dieptepunt komen alvorens de weg naar een betere verstandhouding weer kon worden ingeslagen. Dat het streven van Nieuwsgier ook waardering vond in Indonesische kring bleek mij 15 jaar naar mijn vertrek. Bij een bezoek aan Indonesië in 1971 bleken vele oude vrienden, zowel politici als collega's mij niet vergeten. Zij hebben mij ontvangen als een prins.

JHR.

In de rustige nederlandse

Urbanisatie MIRALMONTE

aan de hoogvlakte-carretera Coin-Malaga, door omstandigheden tegen aantrekkelijke prijs te koop een perceel grond, groot 730 m², met vruchtbomen, onder volledige Escritura-Publics; er mag gebouwd worden.

Brieven onder nr. 2684 bureau van dit blad.

Telefoon 080 - 55 29 48.

SUBSIDIE

Ik ben het volkomen eens met hetgeen de Heer Dick de Boer heeft betoogd (T.T. no. 22) en sta lijnrecht tegenover het door U ingenomen standpunt. Dit temeer, omdat U hier uitspraken aanhaalt van een der meest reactionaire figuren uit onze nederlandse samenleving.

Die z.g.n. **Volks-**(sic) partij voor Vrijheid en Democratie, moest zich als ze wat meer fatsoen had, beter de partij noemen van de **V**olks-**V**ijandige **D**emagogen! Dat zou eerlijker zijn.

Ik heb de tijd hier nog meegemaakt, dat de grote heren met hun ondergeschikten maar konden doen wat in hun hebzuchtig hoofd opkwam en ik ben met een, gelukkig steeds groeiende groep, van oordeel dat de regering zoals we die thans hebben, althans een poging doet de onderlinge verhoudingen wat te nivelleren.

Dat je als belasting-betaler mee betaalt aan doelstellingen waar je persoonlijk niets voor voelt, is niet abnormaal. Ik, die hier de geldsmijterij in de buurt (Soesterberg) al jaren heb kunnen constateren, heb dit te aanvaarden, zolang het stelsel waaronder we hier nog zitten, niet grondig gewijzigd wordt. Ik zal het niet meer beleven (ben van 1893), maar, dat we de goede kant uitgaan, daar ben ik van overtuigd.

Ik heb in andere reakties van U wel gemerkt dat U niet bepaald tot de meest progressieven behoort en U schrijft wel eens dingen, waarvan ik dan bij mijzelf denk: waarom verdwijnt Mevr. Ducelle niet zo gauw mogelijk uit dit r.tland.

Mede, dank zij de voortreffelijke sociale weten, waarvan Haya en consorten niets liever zouden willen, dan ze zo spoedig mogelijk afschaffen, beleef ik gelukkig een onbezorgde oude dag.

Ik hoop dat U mijn reactie in de volgende T.T. niet zult doodzwijgen.

K. Jansen. Oud-K.P.M.-er

*

Het enige dat ik in mijn (zeer aanvechtbaar natuurlijk) relaas vergat te melden: ik ben géén VVD-ster, noch lid of voorvechtster van welke partij ook. Ik ben voor alles wat met gezond verstand, menselijkheid en een zuiver geweten wordt gedaan, voorgeschreven of gesproken. Dat U meteen bovenop mijn vermeend VVD-schap springt, heeft mij zeer vermaakt. Maar dat had ik met mijn klompen kunnen aanvoelen!

Wat U tegen bepaalde hoge heren heeft, is uw zaak, ook dat u met een gerust gevoel uw belastingcenten aan de goede zaken geeft. Hoewel ik (en velen met mij) gehoopt hadden dat er ook nog wat over zou schieten voor het voldoen van een schuld aan KNIL-mensen. Onder anderen.

Als U - O, mijn hemel, daar ga ik weer - de kranten eens naslaat van de afgelopen weken, dan zult U zien dat het ach en wee over de milliardenschuld niet van de lucht is, met als laatste kreet de sociale-lasten-strop die werkelijk letterlijk alles en iedereen de strop omdoet. In feite ben ik dus een bezorgd vaderlander en een goede burgeres die het heel goed meent met dit r.tland, zoals U zelf zo puntig opmerkt.

Ik heb altijd gemeend dat ik met mijn eeuwige protesten (tegen teveel varkens, teveel milieu-vervuiling, teveel subsidie) aardig op weg was naar progressiviteit. Als U echter nivellering beschouwt als progressiviteit (vooruitgang) dan heeft U het toch lekker mis, want er zijn bepaalde niveaux waar ik (Tong-Tong) werkelijk niet toe zouden willen afdalen. Voor alle subsidie in de wereld niet!

L.D.

P.S. Wees ervan overtuigd mijnheer Jansen, uw oude dag is onbezorgder dan de mijne ooit zal zijn!

*

"LIEF INDIË"

"Hartelijk dank voor de toezending van het nummer waarin opgenomen mijn verzoek om de tekst van het (school) gedicht "Lief Indië" (T.T. no. 22.) Ik heb reeds verscheidene leuke reacties mogen ontvangen, en Uw overtuiging dat ik binnen een week in het bezit zou zijn van de zo vurig gewenste tekst is dan ook volkomen gerechtvaardigd en uitgekomen!

Alle schrijvers kunnen rekenen op een persoonlijke beantwoording, maar gezien het aantal moet ik wel om enige clementie en geduld verzoeken! Rest mij nog U voor het opnemen van mijn verzoek in Tong Tong nogmaals mijn oprechte dank te betuigen".

W. J. Straver

*

HERSTELD CONTACT NA 25 JAAR

Dank zij Uw Tong-Tong-advertentie ben ik direct na 't verschijnen van 't blad met mijn oude schoolvriendin in contact gekomen, na 25 jaar niets meer van haar gehoord te hebben. Ik heb ook van Tong Tong lezers hulp gehad, die meenden te weten, waar ze woonde. Maar als klap op de vuurpijl kreeg ik rechtstreeks contact met haarzelf. Alle lof voor Uw blaadje Tong-Tong en ik zou ieder Indisch gezin aan willen raden abonnee van Tong-Tong te worden. Zo vormen wij weer een hechte band.

Mevr. Th. Gerrits-Bloos
Tegelen.

Wiens brood men eet, diens woord men spreekt.

Herinneringen aan Soekaboemi (VII)

PANIEK OP DE GROTE POSTWEG, EEN RAMPOKJE EN AARDBEVING

De zon staat in 't zenith; een lome rust daalt over kota Soekaboemi. Ook op ons erf wordt het stil na 't afwasrumoer. Naast de galerij langs de bijgebouwen staan borden, glazen en schalen op een houten rek vonken spattend in de zon te drogen en bij de wasbak tegenover de dapoer zit Kebon messen te slijpen. Sêt-sêt-sêt-sêt-sêt; rythmisch en ononderbroken, slaapverwekkend geluid. Ze moeten zo scherp worden als zijn parang en hij doet dit werk met zoveel overtuiging, dat binnen de kortste tijd van onze tafelmessen meestal nog maar een streepje over is. Maar ze zijn altijd vlijmscherp. Dat wèl.

Na het middageten wordt van ons verwacht dat we, als iedereen in huis, onder de klamboe rusten. Vergeet maar! We sluipen - husj, diam - onze kamers uit en over de galerij smeren we 'm de tuin in; liggen even later naast de stal lekker lui op een tak van "onze" boom - ik weet niet wat voor één - die helemaal overwoekerd is door een bougainville. Daar kijken we naar 't gedoe van de boengelons (de boom zit vòl) die met hun grappige klempootjes langs de takken voortschuiven, zo nu en dan een lange kleverige kattepil uit hun muiltje schietend. Weer een lekkere hap. Ze zijn aan ons gewend en stuntelen soms zelfs over onze handen en voeten die ze op hun weg tegenkomen. Dan worden ze bleek van opgewonden verbazing.

In huis laat de kantoorklok twee bedachtzame slagen horen en weeft z'n zangerige klanken door het lichte gesnor dat van de achtergalerij komt: bezige djait achter haar naaimachine tjap Singer, met gouden roosjes en groene klaverblaadjes op z'n oude ijzeren lijf.

Om deze tijd is de stilte immens en dóór-dringend tot in de diepste diepten van onszelf. Alleen hoog boven ons klinken ijl en melancholiek de sawangan. We turen naar onze duiven die daar aan de hemel cirkels trekken en door onze hoofden spoken verhalen van de dewa, de windgod en zijn luchtgeesten.

Over alles heen ligt een milde rust en warmte.

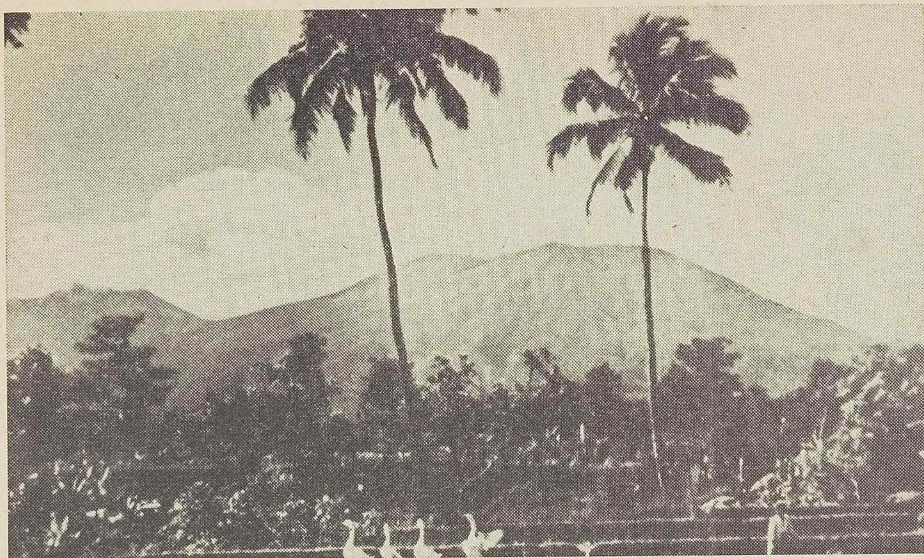
Dikwijls ook zitten we bij Amat in zijn schemerdonker kamertje op de belé balé, luisteren naar zijn verhalen of we bespreken ernstig heel gewichtige zaken met hem: hoe we die jonge badjing, die achter de dapoer huist, zullen vangen en tam maken en wanneer de djamboe rijp kan zijn. We bouwen er samen met hem prachtige lajangan en op een dag laat Amat ons iets heel belangwekkends zien. Met voorzichtige vingers schuift hij in een hoek van het vertrek de gedèk wat opzij en sprakeloos kijken we in een nest met jonge tjitjakjes. "Niet te lang njo, anders gaan ze dood en daar zijn ze te nuttig voor". Soms luisteren we er alleen maar naar de stilte terwijl Amat aandachtig en nauwgezet tientallen preciese plooitjes in zijn hoofddoek vouwt. En we dromen weg in het halfduister, waar door kieren tussen de dakpannen heen de zon gouden pijlen schiet en grillige lichtplekken tovert op de oude bruine gedèkwanden die verwazen tot een wajang-achtig filigraan. In onze levendige verbeelding zien we daar de helden uit Amat's verhalen voorbij zweven en strijden, licht en donker, dapperen tegen daemonen.

De stille atmosfeer, de geuren van de tuin en van het huis, de geheimzinnige lichtjes onder het dak. En naast ons de rustige vertrouwde figuur van Amat die ons met een glimlach observeert. God weet werd in deze ogenblikken één van de draden gesponnen waar we onherroepelijk aan vastzitten, levenslang.

Mijn huisje stond in de Priangan, op ons erf en m'n vrinden noemden het "de hut". Ik kreeg het van mijn vader en 't stond daar, waar eens het paviljoen verrees, op de verhoogde vloer. Dat paviljoen was gesloopt omdat het bouwvallig was of misschien wel een slangenest. Die hut was geweldig als fort en er is hevig gestreden tussen Arendsoog met zijn roodhuiden en de bleekgezichten. Na afloop van de krijg zaten de voormalige vijanden broederlijk om een rijstmaaltijd die in ons eigen dapoertje door onze squaws was klaargemaakt met de onontbeerlijke assistentie van Kokki Mina die we altijd weer te hulp riepen. Ze kon het geknoei met onze miniatuur anglo's, dandangs en koekoesans niet aanzien en greep meestal tijdig in voordat de zaak in brand vloog. Soekaboemi's jongelingen benijdden mij. Toen we verhuisden kwam mijn huisje in bezit van de zonen van de heer Jonker (van Lindetevis). Soekaboemi's jongste huiseigenaar vond het wel best. Er was nog zoveel te beleven toch? Zoals toen op de Postweg, toen oom Wim van Damme in dat huis tegenover de R.K.H.I.S. woonde voordat wij er kwamen. Hij hield er niet alleen een krokodil op na maar ook een aligator, die samen in het grote terrarium op het voorerf woonden. Op een middag toen Wim van Damme was gaan tennissen, kregen de twee dieren hevige onmin. De aligator en de krokodil vlogen elkaar in de haren, voor zover dat mogelijk is bij deze reptielen. De monsters hadden elkaar stevig tussen de kaken. Het was een woest tumult in de cementen bak en geweldige staartklappen joegen stofwolken op die de twee vechtjassen aan het oog van bereids toegestroomd publiek onttrokken. Midden in de mêlée kwam oom Wim thuis en mengde zich, in tenniscostuum en een handdoek nog om de hals, in de strijd - om de schade althans zoveel mogelijk te beperken. Krokodilleleer is duur weet U. Onderwijl was de boeaja in paniek uit het terrarium geklauterd en nam de benen over de Postweg, richting Aloon Aloon, waar hij op zijn beurt paniek zaaide. De toeschouwers voor het erf stoven uiteen, lieftallige Soendanese dametjes namen gillend eveneens de benen en de toekang benzin van de Shellpomp vermorste in doodsangst liters benzine. Intussen was het ondier op de Aloon

De Shellpompdienaar kreeg de schrik van z'n leven toen de krokodil van Wim van Damme z'n heil zocht achter dit benzine-huisje aan de Aloon Aloon. Midden op de foto het assistent-residentskantoor.

Door dit landschap, inclusief sawahdijkjes met vrolijke bèbèks (Awas, anders keplèsèt!) vruchtentuinen, klapperbomen en vriendelijke kampongs - Priangan, God's Very Own Country - zwierven wij straatslijpertjes van Soekaboemi en haalden er kattekwaad uit, soms van een hele grote kat.
Eeuwig waren daar de machtige wachters Pangerango en Gedé en de berggeesten aanschouwden met een glimlach ons gedonderjaag. Het leven was goed, op Soekaboemi.

Aloon aangekomen, waar het dreigend z'n muil opensperde tegen iedere passant die hem te na kwam. In alle tumult op z'n voorerf miste Wim van Damme niet direct z'n huisdier maar kreeg al gauw het opstootje op de Aloon Aloon in de gaten en begreep. Hij holde erheen (voordat een of andere politieoppas aan het schieten zou kunnen gaan) en wist zijn troetelkind de mond te snoeren, met de handdoek die gelukkig nog steeds om z''n nek hing.

De Postweg intussen zag zwart van de mensen, die vol ontzag en eerbiedige bewondering uiteenweken voor Tarzan die z'n beest huistoe zeulde. Jaja, Soekaboemi was zo'n stil en saai stadje zeiden ze. Ja, Soekaboeaja. Als deze rel de voorpagina's van de Soekaboemische kranten niet haalde, dan weet ik 't niet. Over kranten gesproken: voor de statistici onder U wil ik nog enkele gegevens over onze kranten noteren.

SOEKABOEMIPOST, nieuws- en advertentieblad voor de Preanger en Omstreken. Agent van Aneta voor Soekaboemi en Omstreken. Verschijnt elke Dinsdag, Donderdag en Zaterdag. Abonnementsprijs *f* 2,— per kwartaal. Redactie, administratie en uitgeefster: Soekaboemische Snelpersdrukkerij, telefoon No. 40, Soekaboemi. Directeur-eigenaar Ch. S. Zecha.

HET NIEUWSBLAD VOOR WEST-PREANGER. Verschijndagen: Dinsdag, Donderdag, Zaterdag. Abonnement voor nieuwsblad en handelsblad *f* 0,50 per maand. Drukkerij Insulinde, telefoon 113, Soekaboemi. Uitgever W. Berretty.

JAVA POST, EEN NEUTRAAL WEEKBLAD. Verschijnt elke Donderdag. Abonnementsprijs *f* 3,— per kwartaal. Redactie en administratie N.V. Soekaboemisch Administratie Kantoor, Grote Postweg, telefoon 368. Uitgeefster Drukkerij Patria, Selabatoeweg 7, telefoon nummer 26. Directeur J. N. Rensen. Zo, dat weet U dan ook weer, ook hoe ze er uit zagen.

Onze zwerftochten door Soekaboemi brachten ons ook vaak bij het station, waar we dan op het muurtje bij de overweg klauterden, als daar één van die prachtige berglocomotieven op de draaischijf werd gekeerd. Dan liepen daar twee stoere rangeerders achter de bomen en duwden de schijf rond. We bewonderden de kerels om hun geweldige kracht. Zo'n locomotief woog in onze gedachten minstens "een paar miljoen ton". Wisten wij veel. Andere keren snuffelden we rond op het perron, met onze neus bovenop de kleine locomotiefjes van de locaaltreintjes, of we zagen ademloos toe hoe een sneltrein in een orgie van stoom, stofwolken en geweld voorbij donderde en we verbaasden ons dat 't stationnetje nog overeind stond na zo'n adembenemende passage.

Tot onze opperste belangstelling weer eens op wat anders gericht was, zoals eens op de hemel boven Soekaboemi, waarin ronkend een KNILM-Fokker verscheen. Voor het eerst zagen we een vliegtuig. De blauwe Fokker begon bochtjes te draaien en plots warrelde een wolk weet-ik-veel-wat uit het toestel. Het bleken kleurige parachuutjes te zijn, honderden, waaraan pakjes Mac Gillavry (of waren het Mascot's) bungelden. En de jeugd van Soekaboemi, wij incluis, holde langs de wegen, tuinen in en uit; klom in bomen en raakte verstrikt in kloppartijen. Want niemand gunde iemand anders die hemelse souvenirs.

Een hoogst enkele keer veranderde de vriendelijke wereld van Soekaboemi en toonde een boosaardig en dreigend karakter. Dan nam je meer met je gevoel dan met je gehoor een ver verwijderd gebulder waar, dat diep uit de aarde kwam. En het was alsof je hart in je keel sprong. Kennismaking met de angst om de onheilspellende dreiging in het schudden en beven van de wereld om je heen. De lampen zwaaiden en kasten schoven stotterend over de plavuizen. Onze gedèkhuizen kraakten en steunden op hun fundamenten en soms kletterden dakpannen omlaag.

Overal hoorde je de alarmkreet "lindoe" en iedereen holde naar buiten. Achter ons erf viel een torenhoge klapperboom met dreunend geweld over een kampong en verpletterde een hele rij huizen, waaruit de bewoners gelukkig al gevlucht waren. Bij mijn weten zijn er op Soekaboemi nooit ernstige ongelukken gebeurd tijdens aardbevingen en de kamponghuisjes stonden al een week later weer keurig overeind. Iedereen hielp iedereen.

Het eind van de twintiger jaren kon op Soekaboemi met recht de "roaring twenties" genoemd worden. De stationschef, de heer Padberg, woonde met zijn gezin in de dienstwoning aan de Plaboeanweg, direct over de spoorbaan aan de linkerkant. Op een avond werd huize Padberg van alle zijden overvallen door een bende rampokkers. Vader Padberg was op dat ogenblik thuis en wist, geholpen door het personeel en zijn zoons op het nippertje alle deuren en ramen te sluiten en te blokkeren met de palang pintoe's. Daarna voorzag hij zijn oudste zoons en zichzelf van (jacht?) geweren en betrok de stellingen. Er zouden de nodige schoten gevallen zijn en de gealarmeerde veldpolitie moet een eind aan de slag op de Plaboeanweg hebben gemaakt. De rampokkers die zich ongetwijfeld een hoedje schrokken van de warme ontvangst ontkwamen of werden gegrepen en aan de pendjara op de Spoorlaan afgeleverd.

HET NIEUWSBLAD

SOEKABOEMIPOST

JAVA-POST

Herinnert U zich de drie plaatselijke nieuwsblaadjes van Soekaboemi? De Java-Post was bovendien het sportblad.

lees verder volgende pag., 1e kol. onderaan

KIMM Indische spekkoek
Stort *f* 12,50 op giro 158225 en U ontvangt een spekkoek van ca. 500 gram, in speciale verpakking, franco thuis.
"KIMM", Joh. Verhulststraat 98, Amsterdam-Z. Tel. 020 - 72 84 61
KIMM staat ook op de Pasar Malam TE ZWOLLE.

TOKO MAS INDONESIA
(Juwelier en diamantair)

Specialiteit Indonesische gouden sieraden 22 en 24 Karaats

Juwelen 22 Kr. goud gezet met briljanten, markiesringen, slagringen, tiffanyringen, etc., markieshangers, markies-oorknoppen. Ook losse briljanten verkrijgbaar (BTW vrij).
Lid vereniging Beurs voor Diamanthandel Amsterdam: daarom goedkoop.

Zelfimport:
armbanden, ringen, kalung, oorknoppen etc. origineel Indonesische modellen.

Albert Cuypstraat 142,
Amsterdam - Tel. 020 - 71 87 28.

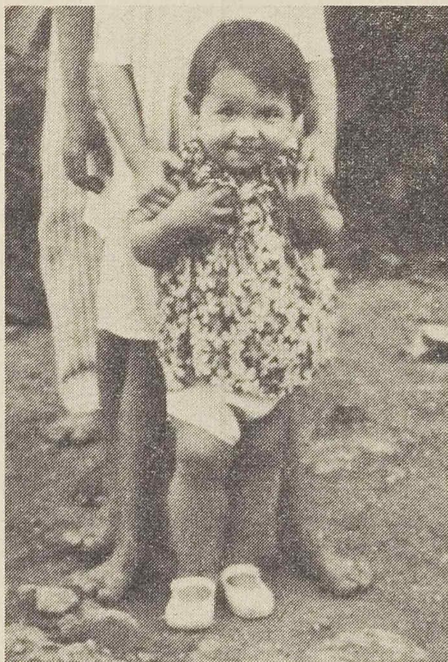
(Vervolg: "Herinneringen aan Soekaboemi")

Slachtoffers zijn er niet te betreuren geweest, maar deze wild-west avond bij het station veroorzaakte wel de nodige opschudding. Soekaboemi's burgerij nam de nodige voorzorgsmaatregelen, ieder op zijn manier. Ten huize van onze Chef telefoondienst, oom Bob Grieve, werd een beproefd dievenalarm geinstalleerd, dat de familie een tijdje later een geweldige kool stoofde. De deuren werden 's avonds verbonden met lege blikjes, die luidruchtig zouden rammelen als een ongenode gast mocht proberen binnen te sluipen. Op een avond, de heer des huizes was niet thuis, klonk er een kabaal als een oordeel. De familie vloog overeind. Maar dan ook overal tegelijk moesten dieven zijn binnengedrongen; weer rampokkers? Vreemd genoeg waren alle deuren en ramen gesloten, maar de blikjes bleven rammelen. Het werd een angstige boel en Moeder Grieve wilde wel eens buiten kijken. Maar de deur werd van buiten tegen gehouden! Paniek!

Achteraf bleken het geen dieven, maar was het een aardbeving die het alarm in werking stelde en de deur dichtklemde. Er is wel gelachen, zij het dan óók pas achteraf.

JOHN M. KNAUD

3 + 21 + 21

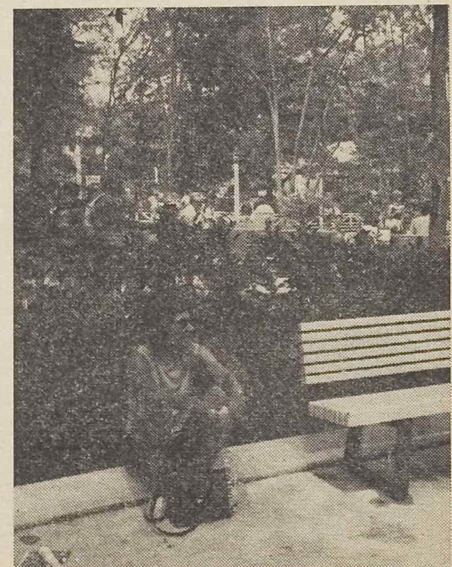
...Logeren was altijd een evenement...

Gelogeerd bij Oom en Tante. De onthoofde figuren op 't plaatje zijn de neven en nichten, in hansop! Lekker op blote voeten. Nogal verlegen lachje, broek melorot, maar 't deftigste van alles...... de schoenen!! Witte schoentjes met bandje, schoon gepoetst. Het witsel liet altijd vegen na op je benen. Het jurkje gemaakt door ma, van een sitsje gekocht bij de klontong. Zeven cent de el. De favoriet was de "badjoe bol", maar die was kennelijk in de was op de dag dat de foto genomen werd. Logeren was altijd een evenement, de neven en nichten trokken met je op en kochten je mokka-ijsjes, of namen je mee uit rijden in een demmo, of demonstreerden hoe loden soldaatjes worden gemaakt.
Dan kwam de dag dat je naar huis ging. Blij pa en ma weer te zien, erg blij. Ze arriveerden in de Ford (model '31) en je stond op de treeplank te gillen van plezier. Pa pakte je op en gooide je in de lucht. De wagen was vol oleh oleh, klappers, pisang, ramboetan, enz. En dan naar huis. Dat was lang geleden, op Java, om precies te zijn, Soerabaia.
......plus 21
In de Scheveningse bosjes. Lente. Eerste lente die je in je leven meemaakt. Nog koud ook. Getuige de topper, handschoenen en kale bomen. Je zat nog "op de grond" ook in al die kou. Holland was in vele opzichten ook een evenement!! Pa en ma in Indië en jij in een pension. Geen rijst, maar goede Hollandse kost. Je had een aardig kamertje en al gauw was je niet meer zo vreemd. Maar je wist toen al zeker dat dit niet was waar je de rest van je dagen zou willen slijten. Te koud. Dat was niet zo lang geleden, in Holland, om precies te zijn, Den Haag.
......plus 21
Weg uit Holland. "Opryland". Zomaar en hardstikke warm. Met vacantie in Nashville. Wonder boven wonder was je in de Grand Ol' Opry geweest. Dat is de plaats waar alle beroemde "hillbilly" zangers(essen) naar toe komen. Erg gemoedelijk. Men staat in blokkenlange rijen in de gloeiende zon. "Hillbilly" is nu Country & Western en erg populair, maar 't "volk" komt naar de "Opry". In open hemd en blue jeans of shorts, erg informeel. Op straat verkopen kleine jongetjes kipassen, want de "Opry" is niet airconditioned en het is bloedheet. De rij wordt snel korter, gelukkig, njengende kinderen zeuren om Coca Cola. "Opryland" is een soort amusement park gebaseerd op Country & Western. Ramee, veel mensen, C&W muziek, eettentjes. Na een halve dag ronddwalen ben je wel wat moe. Dus...... uitrusten. Niet op die lege bank, neen, alweer "op de grond", met een djagoeng reboes!! Dat was verleden jaar, in Tennessee, om precies te zijn, Nashville, Music City U.S.A.

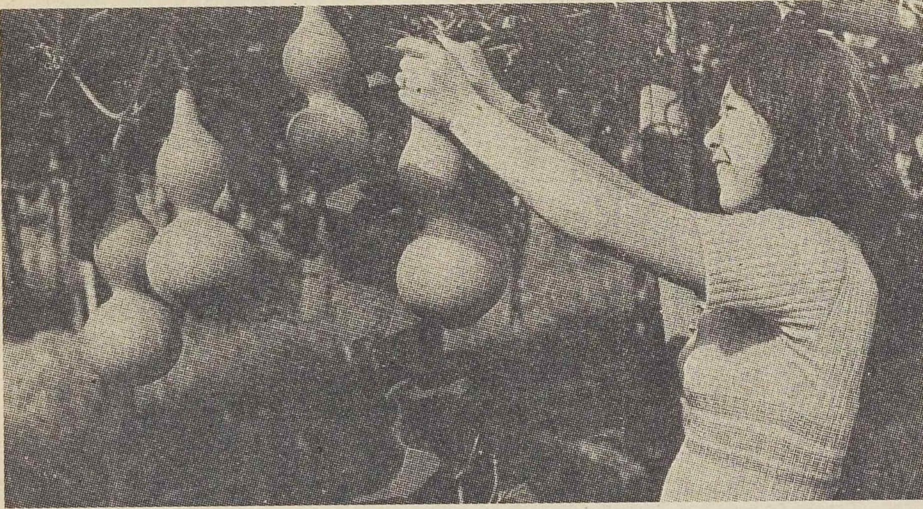
J.L.

Boven: in de Scheveningse bosjes......
Beneden: Met vacantie in Nashville......

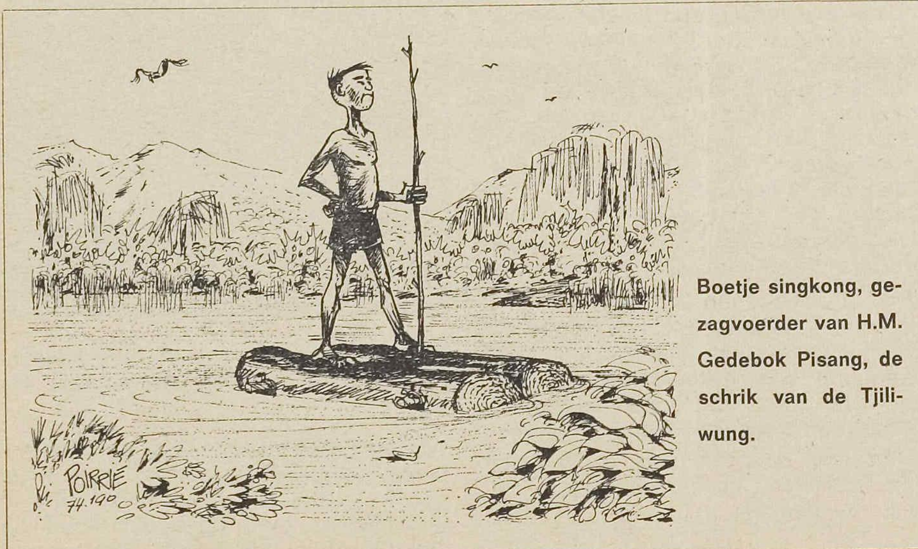
MET EEN TOURISTEN ATTRACTIE NAAR DE MARKT

De landbouwer Thor Kim Chuan van Sungei Ara verdient aan gitaarvormige kalebassen - voor de touristen.
"Als ze ontdaan van de zaden en gedroogd zijn, worden het uitstekende waterreservoirs. De ongewone vorm maakt, dat ze ook geschikt zijn als erg mooie muurdecoraties", zegt Thor. "De touristen zijn er des te meer door geboeid als ze ervaren dat legendarische Chinese figuren vaak worden afgebeeld met dergelijke waterreservoirs rond het middel gebonden".
Thor begon twee jaar geleden met het planten van kalebassen. "Ik begon met slechts één plant maar werd er zo door in beslag genomen dat ik besloot ze op commerciële basis te gaan verbouwen," zegt hij.
Thor heeft nu meer dan 200 planten, die elk gemiddeld tien vruchten voortbrengen.

"Het zijn klimplanten en het duurt ongeveer drie maanden voordat ze vrucht dragen. De vruchten worden binnen ongeveer vijf maanden geoogst, waarna de planten eruit worden getrokken en nieuwe in hun plaats worden geplant".
De verbouw van kalebassen brengt heel wat werk met zich mee. Thor's vrouw en dochter helpen hem. Een volgroeide kalebas weegt ongeveer vier katti (= 2 kilo en 470 gr.) of meer. Bij het bewerken voor de curiositeitenwinkels wordt de vrucht van de zaden ontdaan.
Voordat ze in de zon te drogen worden gelegd, worden ze ongeveer een week lang onder water gezet. Het drogen neemt weer vier of vijf dagen in beslag. Tegen die tijd wordt de kalebas, die een lichtgroene kleur heeft, glanzend bruin.
"De gedroogde lege kalebas wordt gekurkt en een koord gestrikt rond de opening voor de verzending naar de winkels", vertelt Thor. Twee jaar geleden verkocht hij de gedroogde kalebas voor vier of vijf dollar per stuk, maar nu halen ze een prijs, die maar iets boven een dollar ligt.
"Dit komt doordat meer landbouwers er achter zijn gekomen dat er vraag naar bestaat bij de touristen", zegt Thor. De vrucht wordt nu door verschillende boeren in Sungei Ara en Balik Pulau op commerciële basis verbouwd". ANNA CHEAH.

(Vertaald uit de "Straits Times")

Boetje singkong, gezagvoerder van H.M. Gedebok Pisang, de schrik van de Tjiliwung.

Symbool voor gelukkig gezin

Even buiten Malaga, aan de kant van de weg stond een wonderlijk souvenir-kraampje. Een wankel stellage van op elkaar gestapelde kisten met een oud zeil er boven gespannen, waarbij de ruige rotswand aan de linkerzijde uitstekend diende om er de spijkers in te slaan die het afdakje met touwen ophield. De bergwand diende nog ergens anders voor: als wandrek voor een tros prachtige kalebassen, vreemd gitaarvormig, groenig-beige-bruin van kleur.

"Daar heb je die dingen!" zei ik tegen Tjalie, "je weet wel die vruchten die je haast op elke Chinese of Japanse prent tegenkomt." Tjalie zocht de mooiste voor me uit en na wat gezellig heen en weer getawar kreeg ik mijn "gourd" voor 100 peseta's.

Het zoveelste moeilijk-mee-te-nemen souvenir dat ik gelukkig heelhuids thuisbracht. Een goede raad kreeg ik nog van het vrouwtje mee: als ik er wijn in wilde bewaren, moest ik de kalebas eerst een week lang gevuld met water en azijn ophangen. Daarna goed uitspoelen, met gewoon water nog een dag laten hangen. En daarna was de wijnkruik klaar voor jarenlang gebruik en dronkenschap.

Deze zelfde kalebas als piepklein miniatuurtje in glas met twee gelukspoppetjes erin kocht ik in Los Angeles, heel lang geleden. Wat is de betekenis van die twee kindertjes in die kalebas.

Wel, de vrucht heeft de vorm van een baarmoeder en wat symboliseert beter geborgenheid, warmte, veiligheid dan deze wonderlijke "gourd"?

L.D.

BIMA, DE FIJNBESNAARDE GEWELDENAAR

Bima, de tweede der Pandawa-broeders, kwam in een vlies gehuld ter wereld. Geen wapen was krachtig genoeg om hem uit zijn omhulsel te bevrijden en ten einde raad legde men hem in het woud van Gandamajit, in afwachting van de hulp der Goden.
Batara Guru zond toen de olifant Gadjahsena, die met zijn slagtanden het vlies verbrak. Op dat ogenblik daalden Batara Narada en Dewi Uma neer uit de Godenhemel en kleedden de kleine Bima in de Poleng Bang Bintulu, een geblokt weefsel. Bima doodde Gadjahsena en diens gestalte loste zich op in Bima, en terzelfdertijd was hij groot en volgroeid naar lichaam.
Bima zou een man van uitersten blijken te zijn. Hij is zachtmoedig wanneer hij het goede aanwezig weet; zodra hij echter kwaad en onrecht vermoedt, is zijn woede verschrikkelijk. Hij zal zichzelf zelfs een arm afhakken zo hij in die arm ook maar een spoor van slechtheid zou ontdekken.
Zijn kracht is onbeschrijfelijk en zijn moed grenzeloos. Hij is de Bloem van het Slagveld (Kusumadilaga). Hij is schrikaanjagend voor wie hem durft aan te zien; zijn ogen zijn doordringend en hij spreekt met dreunende stem, terwijl zijn lach is als het galmen van een donderslag. Op zijn weg door de wereld wordt Bima vergezeld door donder en bliksem, door stormen en aardbevingen, want hij is de zoon van Batara Baju.
Deze krachtmens, schijnbaar simpel en louter op brute spierkracht afgestemd, is in werkelijkheid helder van verstand en zijn briljante geest is fijn vertakt als de vezels van de tamarinde.
Dewa Rutji, de Allerhoogste, schonk hem wijsheid en inzicht. Bima draagt in zich de kennis van het reine hart, de waarheid en de ware geest; van de dood in het leven en het leven in de dood. Als de volle maan heeft een alomvattende kennis zich aan hem geopenbaard.
Daarom is Bima de steunpilaar van het rijk Ngamarta, de raadsman van al zijn familieleden en de stuwende kracht van de Pandawa Lima.
Bima heeft aan elke duim een geweldige gebogen nagel, de Kuku Pantjanaka, die het wapen zijn van de Pandawa broeders.
Bima wordt ook genoemd Bratasena, naar de olifant die hem uit zijn omhulsel bevrijdde. Werkudara wordt hij genoemd omdat de wijdte van de wereld in hem vervat is.

JMK

Uit Budidaja, Indonesia Cultureel. Redactie Thorbeckelaan 107, Den Haag

Bima, de tweede der Pandawa-broeders.

WILT U TONG TONG HELPEN BESTAAN?

- **Betaal uw abonnementsgeld op tijd. Denk er zelf om, elke herinnering kost 50 cent. De Posterijen zijn rijker dan Tong Tong!**
- **Betaal, als U het missen kunt, iets meer dan het abonnementsbedrag. Elke gulden méér maakt ons bestaan solider.**
- **Denk ook aan uw boeken- en tokorekening. Elke aanmaning kost 50 cent. De Posterijen zijn rijker dan Tong Tong!**

Een Chinees Tokohouder zag Napoleon

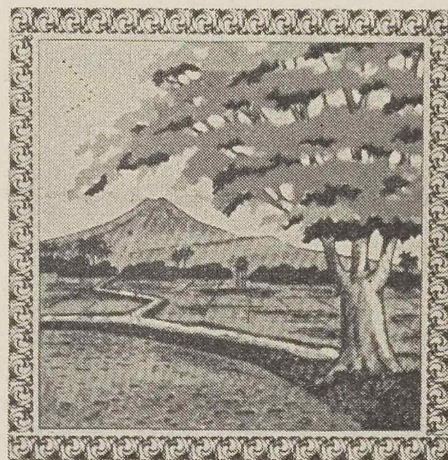
In mijn artikel: Mr. Raffles op St. Helena (T.T. No. 7) verhaalde ik, hoe omstreeks 1810, dus nog vóór de komst van de stichter van Singapore op het eenzame eiland, verschillende Chinezen daar overkwamen, teneinde er de suikerteelt tot bloei te brengen. Hierover valt nog een en ander op te merken. Vooreerst bestaat er een aquarel, gereproduceerd in het een 40 jaren geleden zo populaire boek van Emil Ludwig, Napoleon (ill no. 19). Deze waterverftekening zou volgens de toelichting door een **Japanner** zijn gemaakt, doch aan de linkerrand staat een aantekening met **Chinese** letters over de bezitter. Waarschijnlijker lijkt mij, dat de tekenaar geen Japanner was - die mochten destijds hun vaderland niet verlaten - doch een **Chinees,** misschien wel een der Kanton-Chinezen, die in 1810 naar St. Helena waren overgebracht.

Het is nu merkwaardig, dat één dier Chinezen later in Indonesië is opgedoken. Daar ontmoette hem de controleur Eduard Douwes Dekker, meer bekend als Multatuli, zijn schrijversnaam. In zijn Ideeën (no. 1048) beschrijft hij deze ontmoeting.

Tijdens zijn nog al bewogen controleurschap te **Natal** op de Westkust van Sumatra, kwam Dekker wel eens in de toko van een **Chinees handelaar,** die als Kéh Moeda bekend stond, dus als de jonge Kéh. Deze had Napoleon gezien, "zeker iets zeldzaams in 'n Chinees", meent Multatuli. "Ruim twintig jaren vroeger namelijk dan het tijdstip, waarvan ik spreek, en dus nu meer dan vijftig jaar geleden, was hij op St. Helena als kleinhandelaar gevestigd geweest (dus ± 1820), en daar had hij den grooten balling meermalen gezien. Om 'n proef te nemen, legde ik eens 'n **Histoire de Napoléon van Laurent de l'Ardèche** (een door de kunstenaar Horace Vernet rijk geillustreerd populair geschiedwerk over de grote Corsicaan) op m'n schrijftafel, en wel zóó, dat hem 't plaatje (op blz. 756) moest in 't oog vallen, waarop Napoleon in planterstenue naar den **Maleischen** arbeider **Tobie** (?) staat te kijken. "Tobat" (= 'n uitroep van verbazing) - riep hij, **"toean** Bonapalte!" Ik heb dien Chinees altijd met onderscheiding behandeld. Het was alsof Clio (de Muze der geschiedenis) hem door die ontmoeting gestempeld had tot iets bijzonders. En dezen indruk heb ik nog".

Tot zover Multatuli. In deze Tobie, die door ruwe Engelse matrozen uit zijn vaderland was geroofd en als slaaf verkocht, moet de grote balling exkeizer een lotgenoot hebben herkend. Er bestaan dus nog meer banden tussen St. Helena en Indonesië dan men wel zou denken.

Dr. H. J. de Graaf

Bloeiende flamboyant in een Indisch landschap, een stukje tropen aan de muur!

Wandtegel inclusief porto *f* 7,50
In de winkel *f* 6,50.

(de tegel is niet hitte-bestendig, dus niet als onderzetter gebruiken)

KWAAD... KWAAI'ER

Uit een brief van Dr. B. in Utrecht, n.a.v. "Voedsel in Nederland. Gezondheid, bedrog, vergif." (T.T. No. 17).

"Zolang er nog zoveel gerookt wordt dat jaarlijks ± 12.000 mensen in Nederland sterven aan longkanker (een aantal dat nog stijgende is) en ± 40.000 aan hartinfarcten en andere vaataandoeningen die voor een groot deel op rekening van de rookverslaving geschreven kan worden, hoeft men zich niet druk te maken over "schadelijke toevoegingen aan 't voedsel, zodat er nauwelijks sprake kan zijn van gezondheid.

De toevoegingen worden geregeld gecontroleerd en aan beperkende bepalingen onderworpen. Hoe staat 't met 't roken dat veel gevaarlijker is. Zelfs niet-rokers krijgen kanker door de rook van anderen."

Voorts:

"Melk met penicilline of andere toevoegingen wordt aan pasgeborenen gegeven. Veel gevaarlijker is 't dat nog zoveel zwangere vrouwen blijven roken. Het is aangetoond dat zij kinderen met verminderde intelligentie op de wereld brengen. Ik juich uw ijver om soya te propageren toe en wens 't meer succes toe dan de antirookpropaganda tot dusverre bereikt heeft."

Dank u wel Dr. B., dank u. We kunnen al wel praten van een heel klein succesje. Het grote komt pas, als de soyaboon net als in Amerika in vóórverwerkte vorm verkocht zal worden in de diverse winkels. In glazen potten, in diepvries-toestand. Want een groot deel van 't publiek is, zoals mijn grootvader vroeger sprak als iets hem te veel was om te doen, "bang-van- demoe." De bonen moeten lang weken, lang koken. En dat in onze "hoorn des overvloeds."

Om terug te komen op "Voedsel in Nederland etc. etc.", ik kan niet 't hele werk overnemen. Daarom alleen nog maar 't volgende.

a. Het aantal voedselvergiftigingen in Nederland neemt toe. Bacteriën kunnen als ziekteverwekker optreden, maar ook is er de chemische voedselvergiftiging, veroorzaakt door toevoegingen van stoffen als nitriet, nicotinezuur, conserveringsmiddelen en emulgatoren.

b. Er is weliswaar een vleeskeuring maar in 't algemeen is die BIJ LANGE NA niet voldoende toegerust om een effectieve preventieve controle te kunnen uitoefenen.

c. Kleurzouten zijn tot op zekere hoogte toegestaan. De toegestane doses worden echter zeer veelvuldig overschreden tot zelfs de DRIEVOUDIGE hoeveelheid toe, zowel door een als gevolg van een verkeerde toediening ongelijke verdeling van de stoffen door 't vlees, alsook door meermalige doseringen wanneer 't vlees een dagje langer in de winkel moet blijven liggen. Nogmaals, het is goed dit boek in onze boekenkast te hebben. "Hartinfarcten en andere vaataandoeningen kunnen voor een groot deel op rekening van de rookverslaving geschreven worden." zegt Dr. B.

En voor een even groot deel op die van té veel, té vet eten, wordt ons steeds ook voorgehouden.

Heel onlangs nog op de televisie toen o.a. benadrukt werd, hoe slecht daarom 't eten dikwijls was in cantines. "Maar er was eenmaal geen alternatief."

Niet?

Wèl. Juist in cantines en snack-bars zou de soyaboon een goed figuur slaan. Niet duur, voedzaam door de vele eiwitten, vitaminen, lecithine en zeer geschikt om te verwerken in eenvoudige smakelijke schotels en snacks.

Ik waardeer Dr. B's goede bedoelingen. Nooit kan genóeg gewezen worden op 't gevaar van roken.
Maar moeten we de ogen dan maar sluiten voor ander kwaad? Kop in 't zand?
Mijn "stam" telt bijna veertig leden en ik ben de enige, die nooit rookt. Met de heel jonge klein- en achterkleinkindjes die er nog niet aan toe zijn. Tot ze vijftien, zestien zijn en dan ook reiken naar de eerste sigaret. Of misschien zelfs eerder, want 't kwaad grijpt snel om zich heen. Roken staat "stoer"; daar begint 't immers dikwijls mee.
En als er één is die de geheimzinnige magische macht van de sigaret onderkent en betreurt, dan ben ik 't wel.

Maar ik zou ze niet de kost kunnen geven, de wetenschapsmensen die ons een voorbeeld zouden moeten zijn, maar er lustig op los dampen.
Een zwangere vrouw die rookt?
De ene arts zegt: "Ophouden."
Een andere: "Als je 't altijd gedaan hebt, kan 't niet zoveel kwaad; MITS MET MATE".
Wat is de grens?
Weet een vrouw die gewend is te stomen als een ouderwetse locomotief die zomaar ineens voor zich zelf te trekken?
Och! Laten we 't toch niet over tegenstrijdige meningen (en handelingen) van deskundigen hebben. T.T. is er te klein voor. We zouden aan zes nummers nog niet genoeg hebben.
Maar:
zolang er op zo grote schaal geknoeid kan worden met ons voedsel, zolang jaarlijks 40.000 mensen dood gaan aan hartaandoeningen en 12.000 aan rookverslaving,
zolang, in zes jaar tijd 't aantal drugverslaafden die hulp krijgen van consultatiebureau's 11 maal zo groot is geworden (en hoeveel die **niét** worden geholpen?)
zolang de criminaliteit onrustbarend toe neemt,
zolang bij de doktoren de wachtkamers elke dag uitpuilen naar alle kanten van zieken en "WERK"-zieken,
zolang de vervuiling aanhoudt, "van binnen en van buiten", zolang is er geen sprake van gezondheid.
Amen.

Plantersvrouw.

HEB DANK !

Maandagmiddag om tien voor één spreekt mr. dr. Benno Stokvis voor de Avro-radio. Hij heeft een vaste rubriek onder de titel "Recht en slecht".

Maandag 16 juni wijdde de spreker, wiens prachtige articulatie en gedragen stem hem voor ons tot een der voortreffelijkste radiosprekers maakt zijn tien minuten aan...... de Japanse vrouwenkampen tijdens de bezetting van Nederlands-Indië. Een onderwerp waarvan de spreker suggereerde dat velen in Nederland er niets van weten of, wat zij ervan wisten, al lang zijn vergeten. Het was voor ons, oude "kolonialen" een hartverwarmende toespraak en wij willen daarom niet nalaten, de spreker in "Het enige Indische blad ter wereld" de erkentelijkheid over te brengen van de Indische gemeenschap hier te lande voor zijn woorden.

Onze dankbaarheid vergezelle hem!

Indisch Familie Archief geeft (en vraagt) informaties over Indische geslachten. Kosteloos.

Vreelandsestraat 14, Den Haag tel. 070 - 33 57 86.

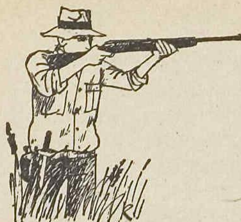
S.v.p. zelf geadresseerde, gefrankeerde enveloppe bijsluiten!

BOROBUDUR

door A. J. Bernet Kempers

Een prachtig boek over dit unieke bouwwerk met 280 afbeeldingen, dat een uitgebreide beschrijving geeft, met historische achtergronden en de tegenwoordige strijd om het behoud ervan.

***f* 30,75 + *f* 3,25 porto.**

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk"
José Ortega Y Gasset.

Pak Ani (II)

Jachtbelevenissen op Oost-Sumatra

door J. G. A. la Bastide

Ik staarde peinzend naar de voorbij-glijdende paalwoningen, de beladen klapperbomen (iedere klapperboom vertegenwoordigt voor een Indonesiër een kapitaal) en andere vruchtbomen.
Panters, (dus ook zwarte panters) komen op Sumatra niet voor, zijn tenminste nooit met enige wetenschappelijke zekerheid aangetoond. Niettemin duiken er van tijd tot tijd hardnekkige geruchten op betreffende de "Harimau hitam". Het was niet de eerste keer, dat ik een dergelijke geschiedenis hoorde. En dat er in ieder geval toch een zeer dringende reden moet zijn geweest om een heel dorp er toe te bewegen hun goede huizen en kostbare vruchtbomen te verlaten, is een ding dat zeker is.

Even verderop stuurde Pak Ani de sampan naar de kant en manoevreerde snel en handig een smalle vaargeul in. Thans veranderde van lieverlede het landschap. De oevers verdwenen en er bleef water over. Overal water en uitgestrekte rietvelden. Smalle vaargeulen door het riet, kris en kras. De sampan sloeg links af; de sampan sloeg rechts af. Spoedig verloor ik alle gevoel van richting en het was een wonder hoe Pak Ani de weg wist in deze wildernis van water en riet.
Toen de zon als een reusachtige vlammenzee de horizon in het westen in brand scheen te steken, begonnen we, dicht bij of verder af telkens eilanden te passeren. Tenminste, het leken eilanden. Al gauw zag ik echter, dat het onder water wortelende bossen waren, bestaande uit torenhoge, dicht op elkaar staande bomen. Dit was dan dat typische gebied, geen land, geen rivier, geen zee, de grote delta van de Asahan. En hier woonde die merkwaardige bevolking, practisch hun hele leven op het water, de houthakkers van het "Kaju Laut".

Hoe die onder water wortelende wouden zijn ontstaan, weet ik niet. Misschien waren het oorspronkelijk echte eilanden, die door het van lieverlede stijgende water, permanent onder water zijn komen te staan. Dat het gehele peil van de grote rivieren van Sumatra's Oostkust, althans in de benedenloop, sinds de oorlog gestegen is, is een feit.

De houthakkers hakken, soms staande in een wankele sampan, deze bomen om, en binden ze tot grote vlotten, die op gezette tijden naar Tandjong-Balei worden gesleept en geroeid om daar aan Chinese opkopers te worden verkocht. Zo'n Chinees is een aannemer, hij neemt van een aantal houthakkers regelmatig in aangenomen werk het hout af, terwijl zij bij hem crediet krijgen. De vrolijke, snel hun geld uitgevende Maleiers raken tenslotte zo diep in het krijt bij hun gewetenloze meester, dat zij practisch zijn slaven worden.

Niettemin zijn deze mensen vaak zeer gesteld op hun "baba" en doen alles wat hij zegt.

Op en neer, op en neer, gingen Pak Ani's armen. In de gloed van de ondergaande zon bewogen de spieren van zijn borst en schouders als levende dingen onder zijn gladde goudbruine huid.

Snel viel de schemering, dat wonderlijk onwezenlijke huwelijk tussen dag en nacht, tussen licht en duisternis. Om ons heen begonnen er vreemde geluiden uit het riet en water op te stijgen. Klokkende, murmelende, fluisterende, mompelende geluiden; af en toe doorbroken door een hoge klagende kreet. Spoedig was het donker en Pak Ani stak zijn carbid-lantaarn aan. Hij verzocht mij de lantaarn vast te houden om daarmee geregeld links en rechts het water te belichten, daar de kans op krokodillen nu groter werd. Toen ging het weer verder, vaargeul in, vaargeul uit.

Op weg naar pasar Boplok (omgeving van Heutszboulevard - Oude Tamarindelaan). Eerst een rommelig, uitgelopen pasartje, nu vernieuwd met kraampjes-onder-dak, riolering, droge gangetjes. Maar de mensen blijven hetzelfde en brengen hetzelfde terug wat de sfeer van iedere pasar maakt.

Tegen een uur of zeven begonnen de rietvelden te wijken en hoe langer hoe dunner te worden. Water, water, zover als de lichtstraal reikte, af en toe de voorbij-glijdende donkere klompen verdronken woud.

Ten slotte kwamen de houtvlotten. Eerst hier en daar een enkele, toen hoe langer hoe meer. Op het laatst leek het of het gehele water-oppervlak tot aan het gezichtseinder bedekt was door een enorme massa aan elkaar gebonden houtvlotten.
Alweer moesten wij door nauwe vaargeulen, maar nu tusen onafzienbare rijen houtvlotten.

Ik had nog nooit zoiets gezien en keek mijn ogen uit. Pak Ani waarschuwde mij echter scherp op te letten, daar de krokodillen 's nachts vaak op deze vlotten schijnen te klimmen. Het was stikdonker, geen maan. Alleen de sterren verspreidden een nauwelijks waarneembare zilveren waas.
Als een scherp mes sneed de straal van de carbid-lantaarn door de duisternis.

Om een uur of half acht begon ik af en toe in de verte een lichtje te zien. Langzamerhand kwam dit lichtje nader en tenslotte zag ik dat het een eenzame hut was op hoge palen. Het was een hoogst eigenaardig gezicht deze woning, midden in het water op enkele uren varens van het dichtst bijzijnde land!

Om acht uur meerden wij aan een der palen waar reeds twee andere sampans aan vastgebonden lagen, en bestegen even later de zwaaiende trap naar de deuropening.

We werden ontvangen door een rijzige magere man, met een korte broek aan, ontbloot bovenlijf en een gevlochten bamboehoed op. Achter hem stond een tweede figuur, wat korter en zwaarder gebouwd, doch in gelijksoortige kledij. Zij begroetten Pak Ani met het respect, dat deze vreemde man iedereen scheen in te boezemen, toonden zich niet het minst verwonderd dat hij een met een geweer gewapende Europeaan met zich meebracht en nodigden ons uit binnen te treden.

Het was een vierkant vertrek, ongeveer vier bij vier meter, met houten vloer, gevlochten bamboewanden en atap dak. (lagen blad van de nipah-palm). De verlichting bestond uit een met olie gevuld melkblikje, waarin een walmende pit dreef. Pas toen ik Pak Ani hoorde vragen: "Waar is Ali?" viel me de derde bewoner van de hut op.

In een van de donkerste hoeken van

het vertrek zat de wonderlijkste figuur die ik ooit van mijn leven zag. Het was een man, maar het leek meer op een van die griezelige tekeningen van trollen en kobolden uit de Grimm van mijn jeugd.

Hij was mager en heel klein; d.w.z. zijn lichaam was klein. Hij zat met opgetrokken benen, de kin rustend op de knieen boven onwaarschijnlijk lange en dunne schenen. Zijn hoofd was groot, rond en kaal en hij had maar één oog. Het ander was een ingevallen donker gat.

Pak Ani verklaarde, dat Ali de eigenlijke bewoner was, de beide andere mannen waren bezoekers, net als wij. Daarna gingen wij allen om het walmende oliepitje zitten, terwijl hij onze gastheer (die als een grote lugubere spin aan was komen schuifelen) uitlegde, dat ik de beruchte krokodil kwam schieten, hetgeen vooral van de zijde van de twee houthakkers onmiddellijk enthousiaste bijval oogstte. Ali zei niets maar keek mij met een rond groot oog strak aan.

Na enige minuten haalde een der houthakkers ergens een plat blik met aarde vandaan, waarop hij een vuurtje begon aan te leggen. Daarna hing hij daarboven een ijzeren pot met rijst aan een lang ijzerdraad. De andere man was intussen even naar buiten gegaan en kwam nu terug met een paar aan stokken gestoken vissen, die hij tegen het vuur aan begon te roosteren.

Terwijl Ali doorging mij met zijn ene oog aan te staren vertelde Pak Ani dat de dwerg in dienst was van de Chinese aannemer en als taak had het bewaken van honderden houtvlotten, die nog al eens gestolen schenen te worden. Ali gold bovendien als de grootste levende expert op het gebied van krokodillen, ja, hij stond zelfs overal bekend onder de naam van: "Adé buaja", de jongere broer der krokodillen. Wat Ali niet wist van krokodillen, was de moeite van het weten niet waard.
Als een gepolijste agaat staarde het oog.

Bij wijze van anecdote vertelde Pak Ani verder, dat het twintig jaar geleden was, dat Ali vaste wal onder de voeten gevoeld had en een boom, een winkel, of een vrouw had gezien. Hierbij grinnikten de beide houthakkers en ik grinnikte mee terwijl ik, om Het Oog te vermijden, in de vlammen tuurde.

Na een half uur kondigde de magere houthakker aan, dat de rijst gaar was. Vervolgens legde hij vier stukken pisangblad op de vloer, verdeelde de stomende warme rijst in vier gelijke porties en legde naast iedere portie een geroosterde vis. Daarna gaf hij er eerst mij één, toen Pak Ani en vervolgens zijn kollega, die intussen een kommetje water in het midden had neergezet.

Toen hoorde ik de dwerg, die zelf blijkbaar niet at, zijn eerste woord van de avond uiten: "Silahkan!" (de formele uitnodiging van de gastheer om een aanvang te maken met de maaltijd). Na de vingers in het bakje met water te hebben gedoopt, (het symbolische wassen der handen) tastte iedereen toe en wees ervan verzekerd dat zelden een maaltijd mij beter heeft gesmaakt!

Ik zal dat diner niet gauw vergeten, zoals wij daar zaten. Aan mijn linkerhand Pak Ani, rechts de gespierde bruine lichamen der beide houthakkers en tegenover de "Jongere Broer der Krokodillen". Het flakkerende olie-pitje wierp vreemde schaduwen in de donkere hoeken van het vertrek; zacht kraakte en piepte het in de binten van het dak.

Spoedig waren er alleen nog maar een paar graten en viskoppen over en Pak Ani verklaarde, dat het tijd werd de krokodil op te zoeken.

Nadat hij de magere houthakker had gevraagd mee te gaan, om te assisteren met de carbid-lantaarn, verzochten wij de dwerg toestemming voor ons vertrek en daalden het trapje af naar het water.

Wij zaten al gedrieën in de sampan, ik voorin met de Lee Enfield, Pak Ani achterin aan de roeispaan en de derde man in het midden, toen van boven uit de deur-opening Ali's stem klonk: "Bapak?"

"Wat is het, mijn zoon?" antwoordde Pak Ani.

"In het noord-westen, bij de vlotten van Harun Bakri."

Zonder te antwoorden stootte Pak Ani af en begon te roeien. Voorzichtig stuurde hij de lange prauw om de hut heen en sloeg een nauwe vaargeul naar het noorden in. Hij begon op een zeer bijzondere manier te roeien. Volkomen geluidloos werd de korte roeispaan telkens bijna rechtstandig in het water gestoken, krachtig naar achteren getrokken en, eveneens zonder enig geplas, in de lengteas weer opgehaald. Toen we enige minuten onderweg waren, vroeg ik:

"Hoe weet hij dat, Vader?"
"Ik denk, dat de krokodil het hem zelf verteld heeft, meneer."

(wordt vervolgd)

De beste overpeinzingen, filosofiëen die Tjalie in de loop van zijn Nederlandse jaren opschreef. Geinspireerd door de mooiste foto's hem door vrienden en lezers gezonden.

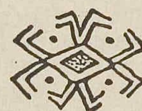
Een boek ter herinnering aan de goede dingen die nooit voorbijgaan. Maar misschien wel vergeten worden.

Voorlopige prijs *f* 18,90
porto *f* 3,25

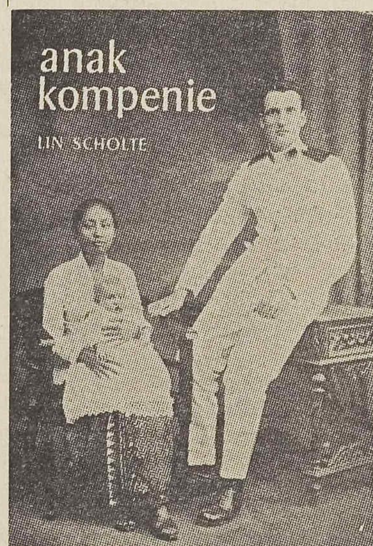

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE !

Uw abonnement (luchtpost $ 27,-; zeepost $ 19,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!) **Roy Steevensz, c/o East-West House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California 90046.**
Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang !

MOESSON

'ANAK KOMPENIE IS HERDRUKT !

Weer verkrijgbaar bij Boekhandel Tong Tong, *f* 9,90 + *f* 1,30 porto.

GUNUNG KAPUR

De Gunung Kapur bij Tjisèëng, een weinig bekend, maar niettemin zeer interessant plekje tussen Jatinegara en Bogor.

Tegenwoordig heb je twee wegen die naar Bogor leiden. Ze lopen een km. of dertig parallel aan mekaar. De oude gaat dus via Jatinegara (Méster) over Depok, en de nieuwe gaat vanuit Kebayoran over Parung. De oude weg wordt eigenlijk nog steeds het meest gebruikt. Omdat er tegenwoordig veel industrie aan ligt. En die fabrieken hebben natuurlijk veel arbeiders nodig.

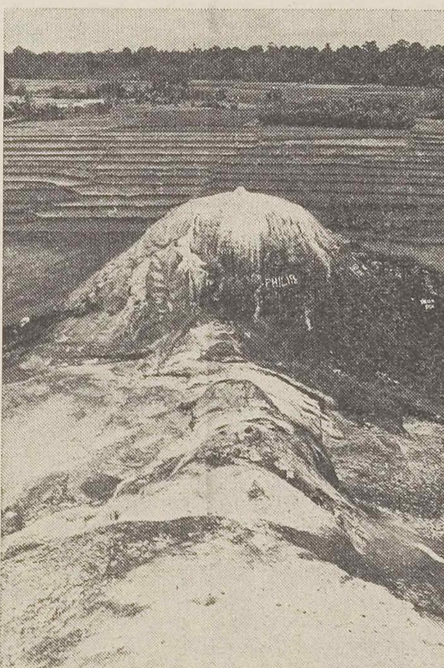
En die mensen moeten allemaal ergens wonen nietwaar? En daardoor kunnen we eigenlijk zeggen dat Jakarta en Bogor tegenwoordig aan elkaar gebouwd zijn! Vroeger kon je tenminste nog hele einden door sawahlandschap rijden of door rubberbossen. Met heel af en toe een kampong. Nu is alles kampong en fabriek met heel af en toe een klein stukkie sawah! En rubberbossen zijn er helemaal niet meer.

En door al die kampongs en industrie is die oude weg natuurlijk razend druk. Door trucks (voor de industrie) en door de bussen en opletjes (voor de kampongbewoners). Als je dus persé naar Bogor moet, of naar de Puntjak gaat, dan neem je de nieuwe weg over Parung.

Veel en veel rustiger en daarlangs heb je tenminste nog fraaie natuur en geen industrie!

Maar als je bij Parung bent en je wilt iets merkwaardigs zien, dan moet je daar rechtsaf slaan. Zomaar een kilometer of 10 een onverharde zandweg op. (Als je in de regentijd gaat kan je beter, net als ik, een motor gebruiken want anders blijf je beslist ergens vast zitten!) Op een gegeven moment kom je dan in Tjisèëng. En direkt na Tjisèëng rij je dan tegen iets heel merkwaardigs op. Zomaar tussen de prachtig groene sawahs staat daar plotseling de Gunung Kapur, ontstaan omdat daar de kalk uit de grond borrelt en zo in de loop der eeuwen een enorme "kalkberg" heeft geschapen. Het geheel is een enorme zwarte, onregelmatig gevormde rots met verschillende "kratertjes" waar het kalkwater uitborrelt. Die toppen en omgeving zijn spierwit.

Erg, erg fraai die zwarte rots met witte "sneeuwtoppen". De bevolking van Tjisèëng heeft rond de nog "werkende vulkaantjes" kleine dammetjes gebouwd en zo zijn er tal van kleine zwembadjes ontstaan. Het is een grote "touristische attractie" die vooral op zondag enorm veel mensen trekt. Vooral van mensen die er met een bepaalde soort ziekte, genezing hopen te vinden. En dan vooral oudere vrouwtjes die, op de rand zittend, de benen er tot de knieën in hebben bengelen.

Een van de "kratertjes" van de Gunung Kapur.

Toen ik er was was er ook een heel stel Italianen die zich aan de Riviera di Fiori waanden. Ze zaten, zalig kasar, met z'n allen tot het middel in één van de zwembadjes. Gekleed in minuskule zwembroekjes en piepkleine bikinitjes! En trokken door hun witte vel erg veel bekijks! Maar daar trokken ze zich, rap ratelend, niets van aan!

Verder heeft de bevolking van Tjisèëng ook nog een soort van huisvlijt bij die bronnen gemaakt. Bij de grootste van die kalkwater-vulkaantjes hebben ze kleine pantjorannetjes gebouwd. En onder het straaltje hebben ze een soort van uit ijzerdraad gevlochten boompje gezet. En na verloop van tijd ontstaat er door de kalkafzetting aan dat boompje dan een soort van "koraalstruikje". Erg grappig maar ook erg prijzig! Maar ja, het maken van zo'n stukje surrogaatkoraal kost dan ook een hele tijd!

ROGIER

INDISCHE AUTEURS IN ENGELSE VERTALING

Volgens de Stichting ter Bevordering van de Vertaling van Nederlands Letterkundig Werk zal in het Voorjaar van 1976 verschijnen:

Indonesia called them. Bloemlezing Indische verhalen. New York, Twayne Publishers, Library of Netherlandic Literature. Zal werk bevatten van: Alberts, Breton de Nijs, Dermoût, Eijkelboom, Friedericy, van der Hoogte, Koelewijn, Mahieu, Muljono, du Perron, Springer, Vuyk en Walraven.
Samenst. Robert Nieuwenhuys.

*

Aldus een bericht dat ons door vriendenhand bereikte. Wij verheugen ons van harte over dit initiatief, waarachter wij de figuur van de samensteller van de bundel vermoeden - een blad temeer aan de lauwerkrans die hij allang heeft verdiend.

Tevens bereikte ons een knipsel uit de Rheinische Post van 26 april met een vertaling in het Duits (van C. Dalenoort) van een der schetsen van Vincent Mahieu - zoals men weet een ander pseudoniem van Jan Boon, alias Tjalie. Tjalie zou zich verheugd hebben als hij hiervan kennis had kunnen nemen. Niet, omdat hij zo ijdel was, maar wel omdat de erkenning van de waarde van de Indische literatuur, zoals alle Indische zaken, hem zeer ter harte ging. Met de publicatie van de ons in het vooruitzicht gestelde Amerikaanse bundel zou hem dat alles grote voldoening hebben geschonken.

NABESCHOUWINGEN VAN LEZERS

(I) KRASSEN OP EEN ROTS

Wat blijft er over van al het "Westerse Werk" in de vroegere koloniën? "Krassen op een rots" noemt onze intelligente Hella Haasse het met sterk tot de verbeelding sprekende woorden.
Maar zij heeft slechts ten dele gelijk. Onze Westerse cultuur, onze methodieken, onze economische opvattingen en structuren hebben inderdaad niets kunnen veranderen aan de zes duizend jaar oude Aziatische culturen, die in de harten der inheemsen zijn verankerd. Zij hebben niets kunnen veranderen aan de levensopvattingen der daar levende mensen; zij hebben niets kunnen veranderen aan het klimaat en de groeikracht van "Tanah Air Kita", zoals alle Indonesiërs aanvoelen.
Onze methoden hebben niets kunnen veranderen aan de "potentiële" rijkdom van de Gordel van Smaragd. Rijkdom aan klimaat, goede bodem, grote groeikracht en aan olie en mineralen. Rijkdom aan goed bereikbare kusten en bevaarbare rivieren. In dat opzicht heeft Hella Haasse gelijk Onze bemoeienissen waren "Krassen op een Rots".

Anderzijds echter hebben zij de Geest der Aziatische bevolkingen "beroerd en bewust" gemaakt van eigen mogelijkheden en onze zwakheden en die enorme "Geestelijke Renaissance" in de zogenaamde Onderontwikkelde gebieden beseffen de meeste Westerlingen nòg niet, hoewel zij in de komende decennia de gevolgen aan den lijve zullen gevoelen.

Zoals Prof. Marshall Meluhan in "Mens en Media" terecht opmerkt hebben moderne communicatie-middelen de Aarde tot een klein dorp omgevormd, waar een ieder alles van de ander afweet en zo langzamerhand **niets** meer "geheim" te houden is.
Het zal nog enkele decaden duren, voordat de vruchten van deze Renaissance der derde wereld tot hun volle recht komen en dan zullen wij zeker niet meer kunnen spreken van "achtergebleven of onderontwikkelde gebieden". De machines lopen daar even soepel en snel als bij ons en onze know how is in 25 jaar aangeleerd. Dat bewijzen Japan en China.
Van "hulp" aangevraagd in het buitenland leert men niets en men zal daar steeds duidelijker gaan inzien dat "zelfwerkzaamheid en eigen ervaring verkregen door zelf doen" de enige juiste school is om de realiteit te leren kennen en hanteren, naar eigen behoeften.
Er komt nu een tijd van evenwichtige waardebepaling van alle "Koloniaal - Wahren" en van alle "fossiele energieeenheden" uit deze gebieden en de gevolgen daarvan realiseren velen zich nòg niet.

Ir. A. Segond van Banchet

(II) DE BEDE UIT DE TROONREDE GESCHRAPT

Dezer dagen kreeg ik in handen van Daan van der Meulen het boek met de dubbele titel "Ik stond er bij"/"Het einde van ons koloniale Rijk". Gaarne onderschrijf ik ten volle de eerste zin, die de uitgever op de achterflap van dit spannende ooggetuigeverslag heeft geschreven, namelijk: "Dit boek is zó boordevol belangwekkende gegevens, gebeurtenissen en inzichten, dat men eigenlijk pas na het gelezen te hebben zijn waarde beseft" Ongetwijfeld zult U zich afvragen, wat ik met deze mededeling voor heb. Welnu, het volgende:

Ofschoon ik een progressief gelovig mens ben, hecht ik nochtans waarde aan stijl en traditie. Derhalve griefde het mij zeer toen de huidige minister-president het nodig achtte om de bede om Gods hulp en zegen uit de Troonrede van H.M. de Koningin te schrappen. Als hij dan zo graag de dictatoriale nieuwlichter wil uithangen, wat let hem dan om óók de gouden koets, de plechtige opening van de Staten Generaal en het uitspreken van de troonrede achterwege te laten? Dan kan hij alle traditie wel over boord gooien en de presidentsrede als strooibiljet overal in de brievenbus laten stoppen op de tweede Dinsdag in september.
Daarom frappeerden mij in hoge mate de woorden, die van der Meulen op blz. 218 van zijn boek Mr. Verboeket, secretaris van van Mook in de mond legde. Verboeket kapittelde daar Van Mook over het weglaten van de bede om goddelijke hulp en zegen uit het concept van zijn belangrijke Malino-toespraak. Dit monumentale stuk staatsmansvisie kan beschouwd worden als een soort troonrede.

Over enkele maanden is het weer zo ver. Dan beleven we weer de plechtige opening der Staten Generaal. De Tong Tong-familie erkent merendeels dat het welslagen van het regeringsbeleid uiteindelijk afhankelijk is van de Almachtige. Mijn vriendelijk verzoek aan U is, of U er niets voor voelt, om na lezing van bedoelde passage in een artikel in Tong Tong de heer van Mook aan de heer Den Uyl in deze ten voorbeeld te stellen. Ik acht het mogelijk, dat dit artikel ook buiten de Tong Tong-familiekring bijval kan oogsen.

J.G.O.

*

Het zal de geachte inzender deugd doen, dat waarschijnlijk een tweede (meer uitgebreide) druk van Van der Meulen's bijzonder boeiend document zal verschijnen. Daarin zal de passage, waarop de inzender doelt, zeker niet ontbreken. Van Mook liet zich overtuigen, zeggende: "U hebt gelijk. God moet erin" - een nogal cruë uitspraak, maar Van Mook was nu eenmaal een man, wars van alle onoprechtheid en als atheist had hij geen behoefte aan Onze Lieve Heer. Maar hij begreep hoezeer hij zowel zijn christelijke als zijn islamitische toehoorders zou kwetsen, wanneer hij hun geloof in het Opperwezen niet honoreerde. Den Uyl is zo verstandig niet geweest. Jammer dat hij niet de moed had, zijn ongelovige achterban te trotseren en nu miljoenen Christenen van zich en van de regering vervreemdde.

JHR.

Bibi Koetis voor altijd
door LIN SCHOLTE

Unaniem oordeel van pers en publiek: "Een meesterlijk boekje !"
In enkele maanden tijds aan de 3e druk!
f 18,90 plus f 2,25 porto

Fotografiën van SOERABAJA

Het fotoboek "Fotografiën van Soerabaja" (uitgeverij Thomas & Eras) is uit. Voorzien van tekst door G. H. Bartman, zullen oud-Soerabajanen er met veel genoegen in bladeren om oude vertrouwde plekjes in en rondom Soerabaja weer te bezoeken.

PIEKERANS IN EEN ORANJE TREIN

De twee werelden van het moderne Indonesië

door Ir. B. van Bronkhorst

In Tong Tong van 15 mei publiceerden wij een brief die Ir. Van Bronkhorst aan vrienden schreef over zijn ervaringen in Indonesië, waar hij geboren is maar dat hij, zoals hijzelf zegt, eerst thans goed heeft leren kennen. Hij was de laatste jaren Vier maal in Indonesië in verband met het inter-universitaire ontwikkelingswerk. Wij hebben ook deze brief enigszins moeten bekorten, tot onze grote spijt. In een onzer volgende nummers publiceren wij nog een derde brief (de meest recente) van deze zeer geinteresseerde en hier en daar diepgravende briefschrijver.

Een oranje trein in de vroegte. Terwijl je wacht, met je nog slaapdronken hoofd op het vertrek om 05.50 uur gaat buiten het station Bandung de zon op. In de wagon komen steeds meer reizigers binnen en tegen vertrektijd zijn alle plaatsen bezet. Muziek, Sundanese zang en gamelan, klinkt uit het geluidssysteem.

De blauw geuniformeerde stewardessen hebben de witte handschoenen al uitgedaan en ook het goud gebiesde kapje afgezet; kennelijk zijn dat attributen, die alleen horen bij het bekijken van de plaatsbewijzen van reizigers en het wijzen naar de juiste plaatsen.

Als de tocht begint, zie je het perron naast je verdwijnen, de sigaretten en krantenverkopers doen nog een laatste poging tot handel, en dan is er alleen nog het gekreun van de wielranden tegen de rails, het periodieke tikken van het overspringen van de wielstellen tussen de railstukken. Langs het raam rolt een wereld af, een straat met huisjes, mensen, verkeer. Het land is groen, en fris van de dauw. Overal lopen groepjes mensen over smalle paadjes ergens heen. Ook voor hen is de dag daar. Soms staat men naar de trein te roepen.

Buiten de stad begint het berggebied, het spoor voert langs uitgekapte wanden en over rivierdalen. Overal langs de lijn zie je de landbouw, sawah's die kunstig tegen de hellingen werden gevleid, alle profielen volgend van de terreinglooiingen, een grillig lijnenspel opleverend. Het beeld is verrassend, omdat het uiterlijk zo ton-sur-ton is: alle groenen, die het palet zou kunnen bevatten, worden ook gebruikt, en de onderliggende structuur van het sawahgebied is moeilijk te onderscheiden. De beweging van de dijkjes tussen de rijstvelden geeft een lijnenspel van roodbruin tussen alle groen. Maar dat is niet de structuur.

Uit de bergen in de polder

Je kan je slechts flauw voorstellen hoe het beeld van de trein eruit ziet voor degenen, die buiten staan: oranje in het groen, op een roestbruine track, op aluminium bruggen, tegen of onder een blauwe lucht. We zien langs de lijn vaak mensen, en als we uit het berggebied komen, na Purwakarta, merken we hoe dicht bevolkt deze streek wel is. De bergen zijn dan plotseling verdwenen en het terrein krijgt een ander uiterlijk: sawah's zijn nu vlak en het geheel herinnert aan een Hollandse polder. De patronen van dijkjes zijn er niet, omdat de velden in dit vlakke land onopvallend in elkaar overgaan. Kaarsrechte lijnen in dit polderachtige land dat destijds kon ontstaan door de

Sawah's die tegen de hellingen liggen gevleid ......

bemoeienis van het nederlandse bestuur die de irrigatie van de oorspronkelijk moerassige gebieden verzorgde. De laagvlakte is veel voller met mensen dan het bergland, en duidelijk ook armer. Nu zien we vooral veel kinderen die langs de lijn bedelen; daar waar aan het spoor wordt gewerkt en de trein slechts langzaam rijdt. Ze steken de hand uit en schreeuwen: "Minta uang!" Dit geeft de informatie die we in het bergtraject over het hoofd zagen, het bestaan van de mensen in deze schilderachtige wereld is arm, en vaak moeilijk. De trein is een veilig huis voor de rijken, zij die buiten staan kunnen de trein zien, doch het is niet voor te stellen dat ze er zelf eens in kunnen zitten......

In de bergen zag je ook niet hoe groot het verschil is tussen bebouwd gebied en onontgonnen land. Waar niet bevloeit wordt toont zich het land in zijn werkelijke gedaante.

Misleid werd het oog door de fraaiheid van de vormen en de opvallendheid van de vele kleuren. Hier in de vlakte is het duidelijk hoe men afhankelijk is van water en hoe zwaar het belang is van waterbeheer.

Het economisch aspect.

Economisch is het gebied langs de spoorlijn, waar ook de weg langs loopt, gunstig gelegen. Men is de producent voor de stad Jakarta, levert bouwmaterialen, voedingsstoffen, arbeidskrachten. Jakarta strekt zich als een poliep langs deze lijnen in het land uit. In de vlakte is dat goed zichtbaar. Vanuit de trein zien we tientallen vrachtauto's over de weg bewegen. Langs de baan rijzen uit het landschap de schuren van de steenfabrieken op, kris en kras dooreen, omringd door van leemputten verstoord land, gaten waaruit de klei werd gehaald. Schijnbaar willekeurig heeft men daar gegraven. Zo uit de sawah die om de fabrieken heen gewoon bebouwd wordt. Dit levert meer op dan rijst. Maar of het de eigenaars veel brengt, de arbeiders veel geeft valt te betwijfelen. Pas verderop in de economische keten bij de tussenhandel en het transport wordt goed verdiend, en als het product eindelijk zijn bestemming bereikt in de bouw is de waarde daar.. Indien het huis dat gebouwd werd voor een buitenlandse huurder $ 500,— per maand gaat opbrengen, zien we dat de arbeid die in het materiaal en het constructiewerk is gestoken, hoge rente opbrengen. En pas daar kan met het terugvloeiende geld wat worden gedaan.

Wat we uit de trein kunnen zien is het volk dat leeft in de primaire sector van de samenleving. Een sector die aan de basis staat van de maatschappij doch die weinig inkomen kan ontlenen aan deze sleutelpositie. De aarde geeft immers alles voor niets?

Daar begint de grote stad.

Als de trein stopt in Jatinegara is daarmee de voorpost van Jakarta bereikt. Daar begint de grote stad en zie je ook een ander leven. Mensen bewegen zich over en door de volle straten, er wordt gehandeld en iedereen is haastig. Hier is men niet afhankelijk van wat de natuur belieft af te schuiven, hier kan men zelf bepalen wat men verdient. Met straathandel, een kleine werkplaats, een winkel, zaken. Men kan ondernemen en geld verdienen. In een groot gebouw ontmoeten we dan die andere wereld, mensen die Indonesia zien als afzetgebied. Men schat af wat haalbaar is en zet geld in op deze grote loterij. Bewogen door wat? Is het hebzucht of speelzucht? Wat is het doel van deze ondernemers, welke effecten brengen zij teweeg in deze instabiele wereld? De mensen vragen zich het niet af. Alles geschiedt in een kleine kring van mensen, in een wereld die zich in alles onderscheidt van datgene wat we uit de trein hebben kunnen zien!

Deze wereld van de zakenman is los

van die andere, we merken dat omdat we in gekoelde ruimten verblijven, op kantoor en onderweg naar een restaurant. In Kebayoran Baru, een half uur van Jatinegara af, een Koreaans restaurant. Eigenlijk opgezet voor de vele tientallen Japanners die hier in Jakarta hun zaken doen. Japanse diensters braden de gerechten aan tafel. Koreaanse muziek klinkt uit de stereocassette. En alles gebeurt in een gekoelde ruimte die afgesloten is van het stoffige warme buiten, waar lieden in de brandende zon bezig zijn de stoep te verharden. Binnen is een brokje van de wereld van de rijke zakenlieden. Brokjes die met elkaar in verbinding staan, via telefoon, soms ook radio, anders met gekoelde auto's en luxe vliegtuigen.

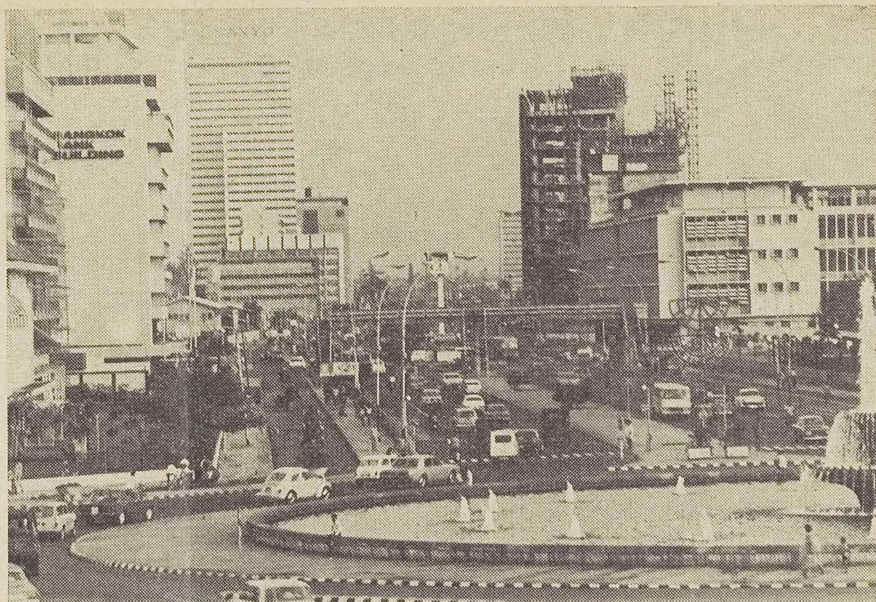
Twee gescheiden werelden.

De oranje trein, de auto's, de grote gebouwen, kantoren, hotels en restaurants, vermaakgelegenheden. Allen elementen van een aparte wereld waarbinnen zich wezens bewegen die zich in niets onderscheiden van degene die zich inspannen op de sawah, doch die net zo goed van Mars hadden kunnen komen.

Het is vreemd te beseffen dat er twee gescheiden werelden zijn, door elkaar gestrengeld, doch waartussen verkeer onmogelijk is. Men kan elkaar slechts door vensters zien. Voor degene op het veld is het zelfs niet duidelijk of de wezens in de andere wereld ook onderlichamen hebben, armen en benen, zij zien immers slechts hoofd en schouders? Bostbeelden.

Van binnen naar buiten ziet men een schilderij, dezelfde plaatjes die ook in de kantoren hangen. Bergen, sawah's, rivieren, mensen. Wijde luchten en vergezichten. De echte wereld heeft de zakenman niet eens meer nodig omdat de afbeeldingen binnen zo veel fraaier en vooral kostbaarder zijn. De buitenwereld is het schilderij......

We trekken heen en weer tussen Bandung en Jakarta. In onze containers. De andere wereld zien we alleen door de raampjes. We vermoeden een levenspatroon bij de mensen waar we langsheen razen. Zoals zij dat bij ons vermoeden, zij die de passerenden niet anders zien dan in auto's bezielde wielen die het bestaan voortdurend bedreigen. Waar soms wat aan te verdienen valt maar niet meer dan dat. Wij zijn voor hen geen schilderij, bij hen in de woningen hangen geen plaatjes van ons. Wel van de containers die ons omhullen, prenten van auto's, vliegtuigen en treinen. Droombeelden van een wereld die men zelf niet verwacht te betreden. Voor de mensen in de desa is onze wereld ontoegankelijk, het is voor hun een verboden dimensie. Slechts de doorsnede met hun eigen dimensie is hun bekend. Een doorsnede die de containers bevat waarin men de bewoners van die andere wereld kan zien. Een doorsnede waar ook de contacten met die andere wereld in plaats vinden, kleine transacties waaruit geld verschijnt.

De grote stad, wereld van de zakenman......

Het geheel herinnert aan de handel met de Kubu in Zuid-Sumatra: men legt zijn goederen ter ruil bij een boom en wacht totdat de ander zijn aanbod er naast legt. Voor beide partijen is de andere nauwelijks zichtbaar, geen van beiden weet wie de andere is, waar de goederen vandaan kwamen of wat er verder mee wordt gedaan. Daar is de scheiding tussen de beide dimensie vrijwel volmaakt en beperkt zich de doorsnede tot een punt......

Een mooie reis en goede zaken!

Voor ons in de binnenwereld is de weg tussen Jakarta en Bandung alleen maar tijdsduur en vermoeienis. De wereld die we doortrekken is overdag wijds, doch door zijn onbereikbaarheid plat als het schilderij! In de nacht krimpt de omgeving tot de bundel van de koplampen. De reis ruist door je hoofd en zit in je nek. De lange dag heeft je geest versuft en thuis gekomen trilt de grond onder je voeten na, dreunt het nog in je oren.

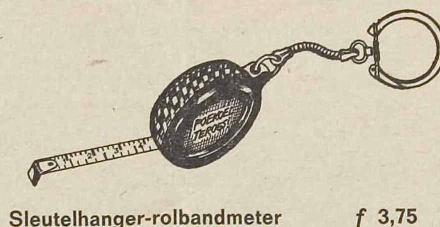
Een bad met warm water brengt je weer op verhaal. Een mooie reis, we hebben opnieuw kunnen genieten van de natuur. Ja, we hebben ook goede zaken gedaan. Morgen zullen we daar rapport over uitbrengen, op papier. Maar we zullen met geen woord reppen over al datgene wat we onderweg hebben kunnen zien. Dat is ook niet ter zake......

De bittere beker was het besef van het bestaan van twee gescheiden werelden, de ene rijk en de andere arm. Wij leven in de rijke wereld en kunnen niets doen voor hen in de arme wereld. Deze bitterheid is blijvend!

Opnieuw is het verhaal niet af. Opnieuw moet ik toegeven, dat ik niet bij machte ben meer te doen dan het geven van een getuigenis. Maar ik ben gereed voor de derde reis.

Tong-Tong souvenirs zijn praktische, leuke cadeautjes. En ze gaan jaren lang mee!

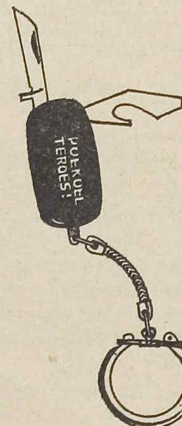
rolbandmeter/sleutelhanger *f* 3,75
pennemes/sleutelhanger *f* 5,—
schroevedraaierset *f* 3,75
rolmeter/doplichter *f* 6,50
Memo-portefeuille *f* 5,—

Sleutelhanger-rolbandmeter *f* 3,75

Gereedschap-set in zakformaat *f* 3,75

Pennemes-schroevedraaier-doppenlichter-sleutelhanger van roestvrij staal *f* 5,—

Onder de Cemaraboom van de school

Novelette door: Yani Wuryandari

Uit het Indonesisch vertaald door:

A. Ed. Smidgall-Tellings

Ik had eigenlijk eveneens verheugd moeten zijn over het nieuws dat Wim met vlag en wimpel was geslaagd in deze stad, aangezien al m'n schoolmakkers opgewekt en vol bewondering waren, wanneer ze 't over hem hadden. Hij wachtte die dag op mij, als gewoonlijk, wanneer de school uit is. Ik had een beklemd gevoel. Ik wist, als twee maal twee vier is, wat er met hem stond te gebeuren na z'n slagen. Hij glimlachte toen hij me verwelkomde.

"Gaat je vertrek nog door?" vroeg ik zo tussen neus en lippen weg.

Meteen verdween die glimlach.

We keken elkander aan. Altijd weer maakten z'n blauwe ogen me bewust van de ware feiten. Wimpie stond op 't punt terug te keren naar z'n vader's geboorteland, Nederland, na het overlijden van z'n moeder, een beeldschone Balinese vrouw. Ze was overleden aan typhus. Wim's vader is een schilder, die van rondzwerven houdt. Hij was naar Nederland gerepatrieerd, toen hij er niet in slaagde z'n vrouw en enige zoon, die destijds nog klein was, mede te tronen.

Pappie heeft me opgehaald, Dien, en hij is voornemens volgende week te vertrekken, naar z'n zeggen. Ik moet in dat land mijn studie voortzetten, omdat er hier niemand meer is die dat voor me wil bekostigen.

Een afscheid! Dat zal ik in feite spoedig onder de ogen hebben te zien.

We bleven elkander nog aanstaren. Die blauwe ogen, welke ik zo bewonder, hebben me nu somber gestemd. Waarom moet die Wim nou zo ver weg gaan! Nederland... Indonesië......, ach ....

"Heb je nog iets op 't hart, Dien?" fluisterde hij. De dictaten, welke ik onder de arm hield, drukte ik stevig tegen me aan. Het is werkelijk niet verkwikkend om over 'n afscheid te spreken, vooral als 't gaat om 'n afscheid tussen personen die ons leven hebben gevuld met sweet memories.

"Goeie reis, Wim..."

"Is 't alleen maar dit?"

Ik wendde m'n gezicht om, teneinde m'n tranen, die langs m'n wangen begonnen te biggelen, te verbergen.

"Waarom zeg je me nou niet, dat je op me blijft wachten, Dien? Dat je me trouw zult blijven en dat ik eens terug zal komen voor jou. Nederland en Indonesië liggen immers binnen elkanders bereik met deze goeie communicatiemiddelen?"

Hij keek me aan met dat ene verzoek: "Zeg me dat toch, Dien!"

Ik schudde langzaam m'n hoofd. Neen! M'n glimlach voelde bitter aan. "Dat kan niet, dat kan onmogelijk gebeuren, Wim! Die idealen zijn te mooi!"

"Wat bedoel je toch?"

Hij bleef steken. En ik stond nog steeds stokstijf met m'n dictaten onder de arm. De punt van m'n schoen krabbelde figuren in 't zand. Onrustig, gelijk 't onrustige gevoel in mij.

"Houd je niet meer van me?"

"Wees niet te sentimenteel, Wim!" brak ik af. "Waarom wil je de realiteit niet onder de ogen zien? Onze weg is nog te lang, Wim! Het is nog te vroeg om te spreken over dingen, welke maar zelden zijn te verwezenlijken!"

"Wat bedoel je toch, Dien?"

Ik reikte hem de hand. Hij hield die krampachtig vast.

"We nemen hier van elkaar afscheid, Wim! Jij gaat terug naar je vader's geboorteland en ik blijf hier, in mijn geboorteland. Laten we elkander vergeten, dat is mijns inziens de beste weg voor ons. Dit leven wordt niet alleen gevuld met liefde, Wim. Op 'n gegeven ogenblik, wanneer jij met succes je toekomst hebt opgebouwd, zal je 'n meisje ontmoeten, 'n levensgezellin die mij in alles zal overtreffen. Of, wat meer is, en zo God 't wil, zullen we elkander weer ontmoeten. Voor dit ogenblik is 't juister, wanneer we elkander vergeten, je kunt 't begrijpen, niet waar?"

Hij zei geen boe of ba. Hij liet me heel, heel langzaam los. Dan keerde hij zich om. En, eveneens, uiterst langzaam dreef hij af, mij alleen achterlatende, die stokstijf bleef staan onder de cemaraboom van de school.

M'n hart deed pijn. Ik wist 't. Maar dat is beter voor hem! Hij zal me haten en me gauw vergeten. En ik zal niet meer verschijnen in z'n gedachten op z'n verdere levenspad. Het is voor z'n toekomst! Omdat ik zoveel van hem houd! Ik haalde diep adem. Ikzelf weet 't niet, of ik hem straks zal kunnen vergeten.

*

(Uit: BUANA MINGGU, zondag 21 oktober 1973)

Onze zeer gewaardeerde medewerker "Broer" Schmidgall zond ons uit de Verenigde Staten wederom enige bijdragen. Hij heeft daar - gelukkig! - nog tijd voor, ondanks het feit, dat hij naast zijn werk samen met prof. Alan M. Stevens bezig is met de samenstelling van een Supplementary Indonesian-English Dictionary.

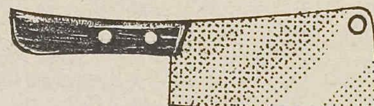
Bij het raadplegen van Indonesische kranten en tijdschriften in verband met zijn werk, stuit hij - aldus schrijft hij ons in een begeleidende brief - telkens weer op het verschijnsel, dat kennelijk geen spoor van wrok meer bestaat tegenover blanda's - Indo-Europeanen inbegrepen. Dat mag o.a. blijken uit het aantal interraciale huwelijken, dat thans wordt gesloten. Wanneer die ter sprake komen in de kranten, ontbreekt elk spoor van critiek: men beschouwt liefde tussen bijvoorbeeld Indo's of "volbloed" Westerlingen en Indonesische meisjes als doodgewoon.

Niemand spreekt meer van "verraad aan de Indonesische identiteit", of dergelijke hitserige kwalificaties.

Dit kan dan tevens een antwoord zijn aan Mej. E. Dirickx, die ons, naar aanleiding van ons gebruik van de befaamde versregel van Kipling: East is East and West is West (and never the twain shall meet) er ons op wees, dat Kipling ook heeft gedicht, dat dit niet geldt for two strong men stand(ing) face tot face. Natuurlijk niet! En blijkbaar ook niet voor een man en een vrouw. Waar wij op doelden was het blijkbaar onuitroeibaar misverstand, waarin blijkbaar Westerlingen verkeren, die kennismaken met het Oosten. Dan blijkt telkens weer, dat het Westen alle toestanden en verhoudingen naar eigen maatstaven beoordeelt en de kloof in mentaliteit, cultuurpatroon en geesteshouding niet kan overbruggen.

J.H.R.

NIEUW!!!

Handig keukenbijltje om te radjang-radjang. En desnoods ook nog kaas mee te snijden. *f* 5,—

Wilt ge op aarde reeds in de hemel leven? Wees een engel voor wie u omgeven - Ten Kate.

*

De herinnering is het parfum der ziel - George Sand

SPELEN ZONDER SPEELGOED

Wat leuk om in Tong Tong (nr. 22) te lezen dat Esje Peer en ik zo ongeveer dezelfde spelletjes van vroeger kenden. Ook het bikkelen kende ik, maar dat deed ik vroeger vaak op school met de andere meisjes of soms gingen we kwartetten. Ik deed eigenlijk nooit echte wilde spelletjes, behalve dan verstoppertje en krijgertje spelen. Als ik met mijn broers speelde dan hielden ze er rekening mee dat ik een meisje was en er werd nooit ruw of echt wild gespeeld. Als er in bomen werd geklommen dan bleef ik in de laagste tak zitten, mijn broers durfden in de hoogste bomen te klimmen. Maar o wee, als oma dat merkte, dan kregen we er van langs. Op mij werd extra gelet dat ik me als een 'meisje' gedroeg en niet als een half wilde jongen. Ik voelde het toen al als discriminatie: waarom mocht een jongen alles en een meisje niets?

Met die karretjes van djeroek bali heb ik ook gespeeld. Aan djeroek bali geen gebrek, want oma had twee soorten bomen: één de witte (smaakt een beetje naar grapefruit) en een rode soort, die geschikt is voor roedjak manis. En roedjak manis eten deden we vaak, want oma had een kedongdongboom, een blimbingboom en verschillende manggabomen.

Met karretjes spelen deden mijn broers en ik ook, maar dat spel boeide me niet zo. Toeloepen deden mijn broers wel eens; ik werd kwaad als ik dat zag, want ze hadden het vaak gemunt op de vogels. Ik was een echte vogelliefhebster. Ik had verschillende vogels die allen vrij rondvlogen in de tuin: een derkoekoe, een groene duif, twee koetilans en een bêtêt. Als ik ontbeet dan zat er één op mijn hoofd, een ander op mijn schouders of naast mijn theekopje en allen dronken ze mee.

Daarna vlogen ze weg naar de bomen toe in de tuin en als ik even later met hun eten kwam dan vlogen ze weer naar mij toe. Als het bijna donker werd dan ging ik naar buiten in de tuin en floot ze allemaal naar binnen. Ze sliepen gezamenlijk in een oude perkoetoetkooi, heel dicht tegen elkaar aan. Niemand heeft ooit begrepen dat zo verschillend soort vogels met elkaar konden accorderen.

Mijn oma had beo's en mijn vader perkoetoets; ik keek er nooit naar want ze zaten alle apart in een kooi en werden nooit eens vrijgelaten. Ik hield niet van vogels in een kooi. Als één van mijn vogels de vrijheid zocht dan huilde ik wel van verdriet maar zodra er een katjong kwam met weer jonge vogels dan stond ik al klaar om ze groot te brengen in vrijheid.

Tandjongbloemen aan elkaar rijgen heb ik vroeger ook gedaan. Heel vroeg stond ik dan op en met een kleine krandjang raapte ik de tandjongbloemen van de grond. Als oma, mijn ouders, en wij kinderen 's zondags naar het graf van opa gingen (met dogkar) dan gaf ik het mandje met tandjongbloemen aan oma.

Ze deed ze dan in een grote witte schaal waarin rozen, melatti en andere geurende bloemen zaten. Dat was dan voor onze opa.

Wat ik ook fijn vond van oma's tuin was de teboe. O zalig, het sap droop dan langs je mond. Wij hadden als kinderen ook een eigen stukje tuin. Helaas was ik als de dood voor slangen, rupsen en tjatjings en dus was het eigen tuintje voor mij geen plezier. Soms vonden we een droog vel van een slang die zich in het nieuw had gestoken. Voor een djangkrik, gangsir of kikker was ik niet bang. Daar speelde ik vaak mee, ook met torren, tjitjaks of een libelle. Gek eigenlijk dat je voor bepaalde beestjes die je soms geen kwaad doen, griezelt.

In de tuin van oma wemelde het ook van de orchideeën. Het grappigst vond ik de duifjesorchidee, net echte kleine witte duifjes van verre. Ik heb ze in Holland nooit gezien, wel de schorpioenorchidee.

Kennen jullie ook de kembang poekoel empat? In Spanje had ik ze eens gezien en even waande ik me in de tuin van oma, zo lang geleden......

Benita Nagel-Neys

"Hoe kunt U zo gauw zien dat wij Indisch zijn?"

PRIKKEBEEN IN INDONESIË

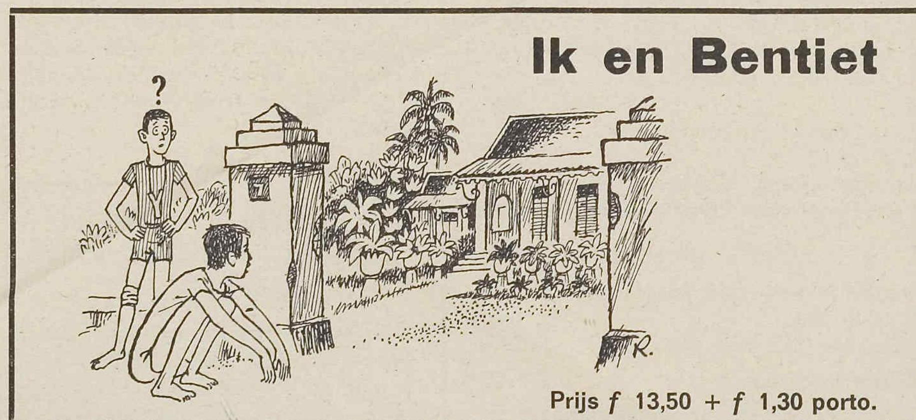
Fons Rademaker's filmploeg is nu in Indonesië gearriveerd en de opnamen voor de Max Havelaar-film zijn in volle gang.

De Telegraaf zond een verslaggever mee: Henk ten Berge, die sedert de krant van 12 juni ons met paginalange opstellen kond doet van de vorderingen van het werk.

De heer Henk ten Berge is zeer duidelijk een totok voor wie dit het eerste bezoek aan deze verre gewesten is. Zijn reportages zouden kunnen worden samengevat onder de titel: "Wat mij overkwam toen ik voor het eerst voet op Java zette." Of: "Voetangels en klemmen bij een bezoek aan verre vreemde landen". Voor zover hij namelijk zich niet strikt beperkt tot het verslaan van de ervaringen van de filmploeg zijn deze reportages een aaneenschakeling van de baarlijkste nonsens die ooit over dit goede land op papier is gezet.

Je kunt er, als "oud-koloniaal" om huilen of om lachen, maar wij prefereren het laatste. Wij amuseren er ons kostelijk mee. Ga zó voort, Henk!

JHR.

TOKO EN BOEKHANDEL TONG TONG

Prins Mauritslaan 36, Den Haag

Vanaf heden weer geopend op :

Woensdag - Donderdag Vrijdag van 9 - 4 uur Zaterdag van 10 - 2 uur

Maar Maandag en Dinsdag BESLIST GESLOTEN, anders hebben wij geen tijd om bestellingen in te pakken!

Er zijn weer
Korte, luchtige, gemakkelijke HAPPY COATS. Korte kimono-jasjes, makkelijk over een badpak, thuis over een lange broek. *f* 40,—

NIEUW!
Zwierige, moderne batikrokken. Beeldige dessins, new-look lengte die U zelf desgewenst korter kunt maken. *f* 45,—

Long-dress batik coupons *f* 65,—
Behalve lange japonnen ook voor strand-complets, ochtendjassen, avondrokken.

Kain Loerik per coupon (1.90 mtr.) *f* 30,—
Handgeweven, donkere stoffen uit Jogja. Voor een blouse-jasje, vest etc. etc.

Santen in blik (cocoanut-juice) *f* 1,40
Mais in blik *f* 1,70
KOLANG-KOLING per pot *f* 3,—
Saidja boemboe's *f* **1,50**
De beste en onbeperkt houdbaar!

Kroepoek Vamu

kroepoek kedelee - oedang - vis - mixed per pakje *f* 1,95
Nieuw: kip kroepoek per pak *f* 2,50
Kwatji per zakje *f* 1,—
Satroe asem *f* 1,—
per ½ pond *f* 2,40
manisam asem *f* 3,25
kwee semprong *f* 1,90

GOELA DJAWA is UITVERKOCHT!

BRIEFPAPIER met Indische foto's, rose - geel - wit - blauw. 10 vel plus enveloppen (naar keuze luchtpost of gewoon) *f* 2,50. 20 vel met 10 enveloppen *f* 4,—.

*

kabajaspelden
effen en met steentjes *f* 14,50
bijpassende ringen *f* 9,—
bijpassende tusuk konde *f* 9,—
Yogja zilver armband *f* 65,—
Houtsnijwerk Bali
Balinese uiltjes *f* 4,—, *f* 8,—

Borneo souvenirs
Versierde rubber stok *f* 17,50
Dajak ornament rubber *f* 20,—
Schilderijtjes bamboe-vineer *f* 20,—
Vamu sambelans per bakje *f* 1,95
sambel djeroek - sambel kemiri - sambel kedelee - sambel gewoon en sambel heet - sambel roedjak petis - taotjo - nasi goreng

Weer verkrijgbaar:
"Brieven van Pa van der Steur"
***f* 5,— porto *f* 1,30**
"De schoonste triomf van een Indo-detective" door Ucee
***f* 6,90 plus *f* 1,30 porto**

BOEKHANDEL TONG TONG

Verschenen:
"Fotografieën van Soerabaja" *f* 12,90
f 2,25 porto.

Maria Dermout:
"Zo luidt het verhaal" - *f* 3,25 plus *f* 1,30 porto.

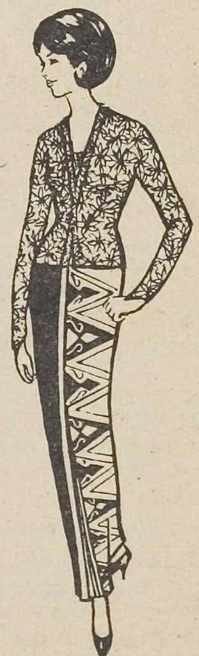
Brieven van Walraven *f* 30,—
Land van Herkomst, du Perron *f* 24,50
Vijftien jaar Boven Digoel, I. F. M. Salim *f* 49,50
Napoleon, J. Presser *f* 39,50
Drie Vrouwenportretten, Daphne du Maurier *f* 29,50
(Rachel - Mary Anne - Lady Dona) porto *f* 3,25
Ali en Nino, Kurban Said *f* 14,90
Gordijn met de ibissen, Fabricius *f* 18,90
Achter in de Molukken (Gordel v. Smaragd) *f* 16,90
Indonesia, drs. J. G. L. Palte, G. J. Tempelman *f* 17,50
Sumatra zeven nul, Oswald Wynd (Geen Indische roman) *f* 25,90
Groot Medisch handboek *f* 39,50
Leef verstandig, gids voor gezond leven *f* 14,90
U en uw rug, H. C. Boudri *f* 14,90
Pranayama, Yoga ademhaling *f* 25,—

Nog enkele Enkhuizer Almanaks voor één gulden (en 60 cent porto)

FOTOGRAFIEËN VAN SOERABAJA - G. J. Bartman
***f* 12,90 plus porto *f* 2,25.**

Singapore dresses (nationale dracht uitt Malaysia) Flatteus, vrouwelijk, élégant. Van wasecht batik-print in beeldige kleur-combinaties. Met ronde hals (airline-stijl) en kraag-afwerking.

***f* 75,—**

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

Bij brieven onder advertentienummer:
DIT NUMMER OP DE ENVELOPPE IN DE LINKER-BOVENHOEK ZETTEN.

Willen Anneke Jacobs en Mona contact opnemen via Tong-Tong in verband m. dia's v. vacantie in Portugal 1972, die ze nog niet gezien hebben? Br. onder Nr. 2682.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Gevr. Het boek over TOONTJE POLAND. Inl. aan: F. Th. J. J. W. Johan, Copernicusstraat 101, Den Haag.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

T.o.a. Indische Winkel annex 4-kamerwoning ook voor andere doeleinden. Prijs en condities n.o.t.k. met KWEE HIAN WAN, Jacob de Graafl. 25 te AMSTELVEEN. Br. onder nr. 2683.

Speciale Aanbieding :

Grote partij net aangekomen

Daun Salam ad. *f* 6,— p/kg.
,, Sereh ad. *f* 5,50 ,,
,, Jeruk Purut ad. *f* 8,— ,,

Tevens verkrijgbaar:

Ruime sorteringen batikstoffen (long-dress dress materiaal, kains, etc.) Jurken en Hesjes, Houtsnijwerk, etc.

Rahdoor B.V. Import/Export
Koningin Wilhelminalaan 5
Den Hoorn (2203)
Delft (015 - 13 03 37)

Ketap "SEDEP"

Jah itoe-lah dia !
Ie-tjiep, ie-tjiep
Enak lah rasanja.
Pakai tiap hari;
Banjak Vitamien
Tidah perloe lagi,
Selamanja aspirien.

Laïn tjap tidah sama ini,
Enak-nja begi- begini ! (duim omhoog)

Beli lekas satoe botol ketjap,
Liat njang baik,
"S E D E P" ja itoe tjap.

Noot van VAMU NEDERLAND

Oude spelling: een oud ketjap recept. Prijs *f* 3,75 per fles van 500 cc. Alleen echt met de naam H. Edwards van Muijen. Verkrijgbaar op aanvraag bij Uw Vamu winkelier.

VAMU NEDERLAND

Wateringen — Telefoon 01742 - 32 80 — Gele Meerbloem 13

Zilveren Medaille Den Haag 1885
Luik 1902
Gouden Medaille Den Haag 1913

Met **N E C T A R** - essence :
maakt U voordelig Uw ROZENSTROOP, sorbets, gebak en zeer fijne likeuren ! !
Nu ook Nectar kleurstoffen ! !
Vraag gratis receptenboekje bij Uw Toko, drogist of **Pharm. fabriek "Phytol" - Afd. Nectar essence,** Wagenstraat 129, Den Haag.

Wilt U een waardevol, blijvend cadeau? Gaat U dan naar:

Juwelier Tan Diamantair

Fahrenheitstraat 608, Den Haag. Telefoon 070 - 65 76 65

Eigen Import, daarom goedkoop

In 22 karaats goud:

Armbanden: verscheidene motieven o.a. belah rotan, rotan sekeret, touw-motief, slang-motief, sirikits.

Kettingen:
Ringen: zeer ruime keuze.
Hangers:

Losse stenen:

Sterrobijnen, stersaffier, smaragd, tijgeroog, lapis lazuli, topaas, opaal, bloedkoralen, turkoois, One Line Black star, amethist (ketjoeboeng) agaten, jade.

Onze specialiteit is BRILJANT

Gevat in ringen, hangers (leontines), broches, etc. Eenvoudig-chique, maar ook zeer exotische zettingen.

Voor elke beurs is er een prachtig sieraad te vinden.

Voor weder-verkopers bij grote afname, speciale prijzen.

VOOR INDISCHE GOUDEN SIERADEN

naar:

Eigen atelier voor het vervaardigen van briljanten sieraden. Gespecialiseerd in het groei briljantsysteem.

30 juni en gedurende de maand juli 's maandags de gehele dag gesloten.

SPUI 167a - DEN HAAG
TELEFOON 070-60 48 85

J. M. VAN EXEL's
schoenhandel

alleen Reinkenstraat 29
Den Haag - Tel. 33 21 17

Wij moeten er helaas mee ophouden.

NOG MAAR EEN
PAAR DAGEN......
RESTANTEN TEGEN
LAAGSTE PRIJZEN.

HOTEL "DE RUITER" — HOUTHEM

bij Valkenburg (Z.L.), St. Gerlach 43
tel. 04406 - 4 03 18.

- Riant uitzicht op het Geuldal
- doet denken aan de mooie rustige omgeving van de Preanger
- Zeer geschikt voor diegenen die op medisch advies een rustkuur moeten ondergaan.
- Met dieet-patiënten wordt rekening gehouden

Alle kamers centraal verwarmd en voorzien van warm en koud stromend water.

Prijzen per persoon en per dag; incl. bediening en B.T.W. Logies met ontbijt *f* 17,— p.p.p.d. Half pension *f* 25,— p.p.p.d. Kamer met douche en toilet, logies met ontbijt *f* 25,— p.p.p.d. Kamer met douche en toilet, half pension *f* 32,— p.p.p.d.

EEN KENNER PROEFT HOE GOED HET IS ! !

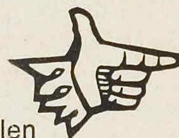
Dat zeggen alle gebruikers van onze ketjap
"HET ZWARTE VEULEN"
Het is en blijft Uw terechte keuze.
Kwaliteit : er bestaat geen betere.
Prijs : 25% lager dan elk ander importmerk.
Verkrijgbaar in manis, sedeng en asin.

Importeur : AMBOINA B.V.
(Voor alle rijsttafelartikelen)
Johan van Oldenbarneveltlaan 110
ZEIST. Tel.: 03404 - 1 76 49 en 2 00 700

Levering : via de detailhandel.

OPEN EEN RENTEVRIJE 3-MAANDENREKENING BIJ JAN RIJPSTRA'S WOONWARENHUIS

Vraag korting bij kontante betaling of laat u voorrekenen, dat financiering bij Jan Rijpstra heus niet duur is.

u slaagt beslist voor:

- ☐ bankstellen
- ☐ eethoeken
- ☐ wandmeubelen
- ☐ fauteuils
- ☐ salontafels
- ☐ kleinmeubelen
- ☐ slaapkamers
- ☐ divanbedden
- ☐ kastbedden
- ☐ matrassen
- ☐ dekens/spreien
- ☐ gordijnstoffen
- ☐ vitrage
- ☐ tapijt
- ☐ novilon e.a.
- ☐ linnenuitzet
- ☐ verlichting
- ☐ gasfornuizen
- ☐ gaskookplaten
- ☐ haarden
- ☐ gevelkachels
- ☐ elektr. bijverwarming
- ☐ wasautomaten
- ☐ centrifuges
- ☐ droogautomaten
- ☐ koelkasten
- ☐ diepvrieskasten
- ☐ diepvrieskisten
- ☐ elektr. huish. apparaten
- ☐ radio
- ☐ televisie
- ☐ hi-fi stereo apparatuur
- ☐ bromfietsen
- ☐ rijwielen
- ☐ KLEDING VOOR HET HELE GEZIN

DE CONSTANT REBECQUESTRAAT 3-49 (BIJ G.E.B.) TEL. 462000*
DE STRAAT WAAR JAN RIJPSTRA ZIJN TOONKAMERS HEEFT